

5 Bralna kultura slovenskih splošnih knjižničarjev

Sabina Fras Popović, Polona Vilar

Izvleček

Prispevek prinaša predstavitev rezultatov in interpretacijo bralne kulture in bralnih navad slovenskih splošnih knjižničarjev. V prvem delu tega poglavja opišemo njihove splošne bralne značilnosti in bralno kulturo, nato pa predstavimo povezavo med njihovimi bralnimi navadami in bralno kulturo ter povezavo s poklicnim vedenjem in stališči ter značilnostmi njihovega delovnega okolja. Podatki so bili analizirani z deskriptivno in ustrezno bivariantno in multivariatno statistično analizo (z neparametričnimi bivariatnimi testi – Mann-Whitneyjev test, Kruskal-Wallisov test – ter eksplorativno faktorsko analizo).

Uvod in teoretična izhodišča

V tem poglavju predstavljamo ugotovitve glede bralne kulture slovenskih knjižničarjev v splošnih knjižnicah (v nadaljevanju: splošni knjižničarji).¹ Najprej predstavimo njihove splošne bralne značilnosti in bralno kulturo, v nadaljevanju obravnavamo povezave njihovih bralnih navad, bralne kulture ter podamo vpogled v povezanost bralnih navad in bralne kulture s profesionalnim ravnanjem in odnosom ter značilnostmi njihovega delovnega okolja.

Že v predhodnih poglavjih te monografije smo omenili v splošni javnosti pogosto prisotno povezavo med bralno kulturo in knjižnicami ter knjižničarstvom (Ambrožič, 2016). Knjižnice, zlasti splošne, pa splošna javnost že od nekdaj najpogostejše povezuje s širjenjem pismenosti med prebivalci (npr. Pirjevec, 1940), kar je poudarjeno tudi v aktualnem času (npr. Vilar, 2017) in vzpostavljanjem ustreznega okolja za spodbujanje branja, oblikovanjem potreb in ustvarjanjem priložnosti za branje. V tem kontekstu je bila in še vedno ostaja v percepciji javnosti ključna kompetenca knjižničarjev vezana na sposobnost branja ter na predstave, da knjižničarji radi berejo, veliko berejo in o bralnem gradivu veliko vedo (Ambrožič, 2016; Javnomnenjska telefonska raziskava ..., 2011; Raziskava med člani ..., 2020). Hkrati je to tudi nujni del strokovnega pojmovanja vloge in nalog knjižničarjev, saj je njihova osnovna naloga, ne glede na vrsto ali velikost knjižnice, da poskrbijo za zbiranje, predstavljanje in omogočanje proste izbire in uporabe knjižničnega gradiva za dobro posameznika

1 Termin knjižničarji uporabljamo ne glede na strokovni naziv.

in skupnosti (Novljan, 2018). V poglavju te monografije Jug utemelji nedvomen pomen branja za strokovno delovanje knjižničarja, pri čemer opredeli delo knjižničarjev kot »izjemno raznoliko«, saj »vključuje širok spekter nalog, od pomoči uporabnikom do izgradnje knjižnične zbirke, organizacije prireditev ter upravljanja knjižnice. Širše gledano se njihova dejavnost močno osredotoča na promocijo branja in na spodbujanje bralnih navad med uporabniki različnih starostnih skupin in interesov. Branje v takšnem strokovnem okolju predstavlja osrednjo spretnost, ki jo morajo razviti, negovati in spodbujati vsi informacijski strokovnjaki, saj le tako lahko suvereno, samostojno in profesionalno delujejo na vseh področjih strokovnega udejstvovanja.«

Za splošne knjižničarje dosedanje raziskave pokažejo, da cenijo in spoštujejo bralne kompetence in verjamejo v velik pomen teh kompetenc za opravljanje svojega dela (Vilar, 2017). Veliko (največ) berejo za strokovni razvoj in ostajanje na tekočem oziroma soočanje s strokovnimi izzivi (Dilevko in Gottlieb, 2003; Naveed in Ameen, 2015; Weaver, 2002). Uporabljajo različne vire in formate, preferirajo tiskano gradivo, kar se s časom očitno ne spreminja (Dilevko in Gottlieb, 2003; Frelih, 1999; Naveed in Ameen, 2015). So intenzivni bralci, najpomembnejše jim je strokovno branje, sledi periodika, od leposlovja dajejo prednost zahtevnejšemu gradivu pred lažjim, kot je pokazala prva raziskava njihovih bralnih navad na naših tleh (Frelih, 1999), kar je potrdila tudi raziskava, izvedena 24 let kasneje (Zdolšek, 2025). Glede časa za branje menijo, da bi morali brati več (Weaver, 2002), glede branja v službenem času in za službeni namen iz vsebinske analize literature ugotovimo velike razlike. V določenih delovnih okoljih knjižnic je branje del službenih obveznosti (Dilevko in Gottlieb, 2003; Weaver, 2002), drugod pa ne, predvsem pa ugotovimo, da novejša raziskave tega ne kažejo več, kar je zanimiv fenomen. Kot opisano v poglavju štiri te monografije, smo te tematike naslovili v naši raziskavi, vezani na slovenski prostor.

Metodologija

Kot je opisano v predhodnem poglavju te monografije, smo za vse ciljne skupine v strokovni knjižničarski javnosti uporabili isto metodo, torej anketo. So se pa do določene mere razlikovala vprašanja in njihov nabor za posamezne ciljne skupine. Splošni knjižničarji so odgovarjali na najboljšežnejši kontingent vprašanj. Vzorčenje, zbiranje podatkov in načini analize so prav tako opisani v predhodnem, četrtem poglavju te monografije.

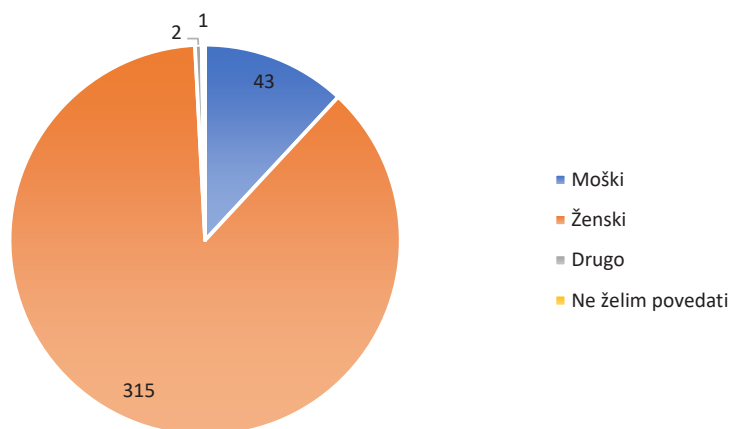
Rezultati in razprava

Raziskovanci

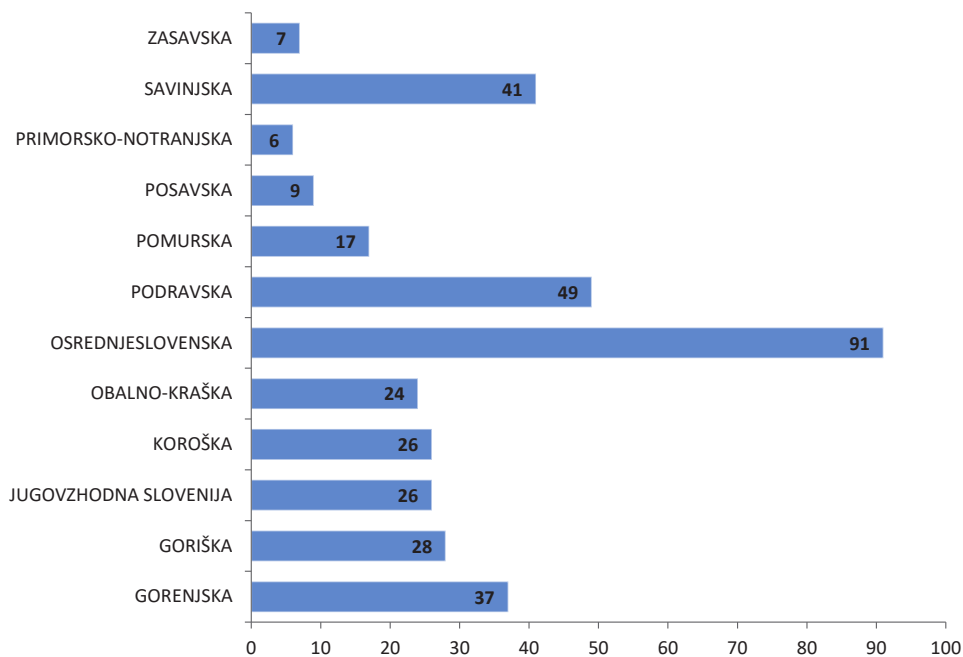
Podatki o raziskovancih (tabela 1, sliki 1 in 2) slikajo pričakovane demografske značilnosti splošnih knjižničarjev. Med 361 sodelujočimi splošnimi knjižničarji je bilo 87 % (315 oseb) žensk. Povprečna starost respondentov je 45,6 let, na področju knjižnične dejavnosti so zaposleni v povprečju dobrih 17 let (15 anketirancev ni posredovalo tega podatka). Podatki kažejo na precejšnje razlike. Največ anketirancev je zaposlenih v Osrednjeslovenski regiji. Kot pojasnimo v predhodnem poglavju in kot so opozorile že Fras Popović idr. (2025), razmerja med anketiranci niso v celoti primerljiva z razmerji v populaciji.

Tabela 1: Podatki o raziskovancih

	Spol	Starost	Delovna doba v knj.
N	361	361	347
Manjkajoče	1	1	15
$\bar{x}$	1,89	45,6	17,2
Med	2	45	17
SD	0,353	10,1	10,8
Min	1	19	0
Max	4	68	41

Slika 1: Spol raziskovancev

Slika 2: Regija sedeža knjižnic, iz katerih prihajajo anketiranci

Glede na to, da raziskava jasno kaže, da večino dejavnosti v knjižnicah opravljajo ženske, je raba ženske slovnične oblike (npr. *knjižničarka*) v poglavjih monografije, ki obravnavajo rezultate raziskave, utemeljena z empiričnimi podatki in ustreza dejanskemu stanju v profesiji. Takšna raba ne pomeni izključevanja moških kolegov, temveč jezikovno sledi dejanski spolni strukturi populacije, o kateri poroča raziskava. Uporaba ženskega slovničnega spola je torej opisna in ne normativna odločitev, skladna z načelom, da se znanstveno poročanje opira na empirično utemeljene značilnosti proučevane skupine, hkrati pa omogoča večjo identifikacijo. Torej, zaradi izrazite feminiziranosti knjižničarske dejavnosti v splošnih knjižnicah (89 % sodelujočih v raziskavi se je opredelilo za ženski spol) v nadaljevanju uporabljamo žensko slovnično obliko, ki odraža dejansko spolno strukturo proučevane populacije.

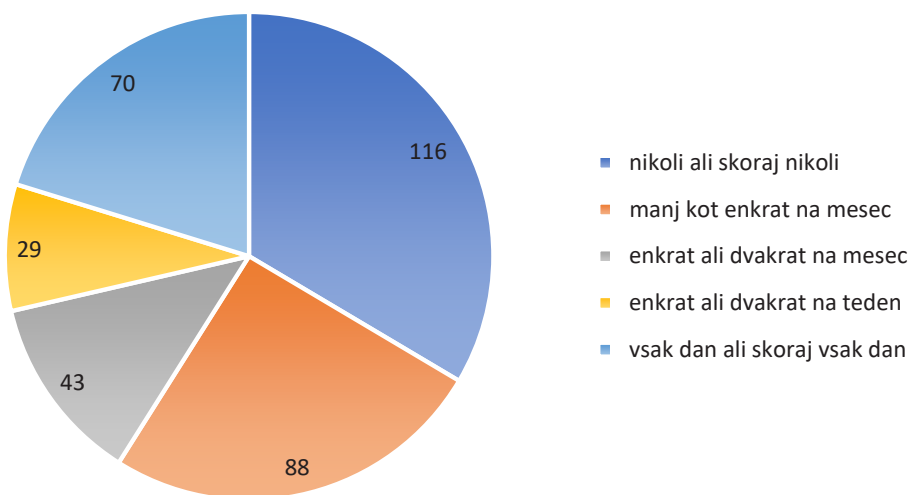
Bralno poreklo

Glede vzpostavljanja odnosa do branja (tabeli 2 in 3, slike 3–6) ugotavljamo, da splošne knjižničarke večinoma izhajajo iz beročih družin,² čeprav ne vse oziroma so med njimi glede na standardni odklon razmeroma velike razlike. Tretjini respondentkam starši v otroštvu niso brali, še petini respondentkam ne več kot nekajkrat mesečno. Več kot polovici respondentkam so starši brali do tekoče usvojene bralne spretnosti in le 12 % še vedno, ko so že same tekoče brale, tretjini pa so brali do vstopa v šolo. Respondentke poročajo o pozitivnih izkušnjah z branjem v obdobju osnovne šole, to jih navaja skoraj 80 %. V obdobju srednje šole je takšnih s pozitivnimi izkušnjami manj, čeprav še vedno nad 60 %. Pojasnimo naj, da so bile respondentke naprošene, naj pri teh dveh odgovorih upoštevajo širšo sliko, torej tako izkušnje z branjem v šoli kot tudi doma in drugod. Daleč najpogostejši odgovor (45 %) in s tem najodločilnejši vpliv glede branja pripisujejo domačemu okolju, med drugimi vplivnimi dejavniki – šola (učitelji, profesorji), sošolci, obšolske dejavnosti, prijatelji/znanci, okolje – pa podatki opozarjajo na razpršenost vpliva, saj so vsi vnaprej v vprašanju ponujeni dejavniki vpliva dobili med 3 % in 5 % odgovorov. Kar na dobro četrtno (26 %) respondentk ni nihče odločilno vplival. Preostalih 7 % respondentk se ne spominja odločilnega dejavnika vpliva. Med opisnimi odgovori, ki so jih podale pri odprti opciji »drugo«, opazno izstopajo knjižničarji oziroma knjižničarke, naj gre za šolske ali krajevne (tj. splošne), ki so po oceni respondentk imeli izjemen vpliv na oblikovanje njihovega odnosa do branja.

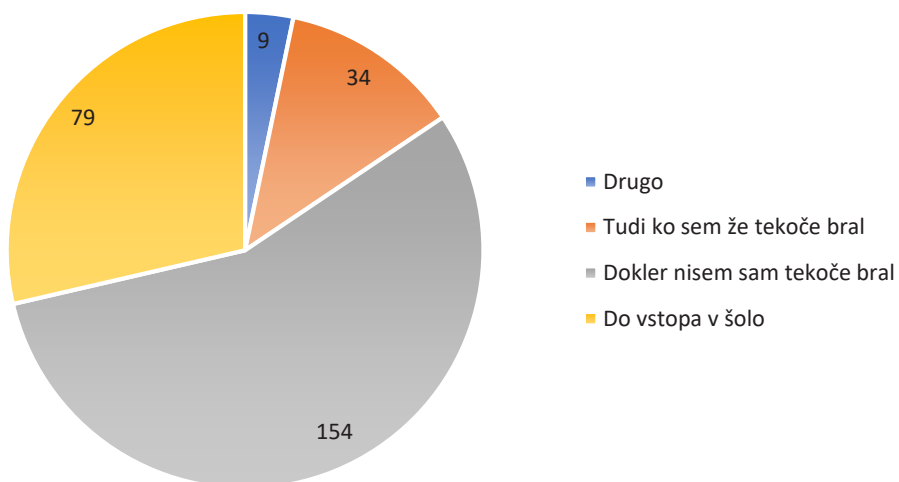
Tabela 2: Bralne izkušnje v otroštvu

	Pogostost branja staršev	Do kdaj so brali	Izkušnje z branjem v OŠ	Izkušnje z branjem v SŠ	Kdo je najbolj vplival
N	346	276	347	347	347
Manjkajoče	16	86	15	15	15
$\bar{x}$	3,44	1,90	4,16	3,76	3,87
Med	4,00	2,00	4	4	2
SD	1,52	0,730	0,995	1,08	2,98
Min	1	1	1	1	1
Max	5	4	5	5	9

2 Ker gre za odgovore po spominu, je treba opozoriti na njihovo potencialno subjektivnost.

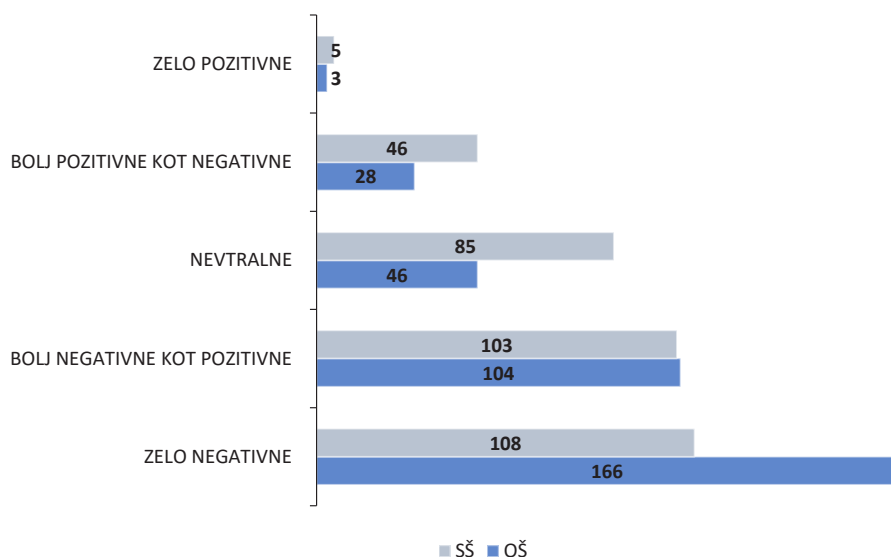
Slika 3: Pogostost branja staršev

Slika 4: Mejniki pri trajanju branja staršev

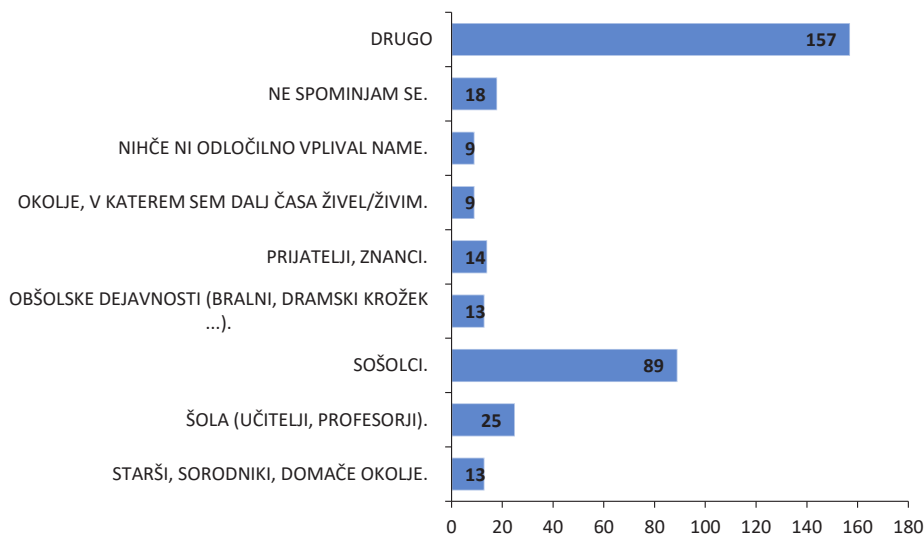
Tabela 3: Izkušnje z branjem

	Izkušnje z branjem v OŠ	Izkušnje z branjem v SŠ
N	347	347
Manjkajoče	15	15
$\bar{x}$	4,16	3,76
Med	4	4
SD	0,995	1,08
Min	1	1
Max	5	5

Slika 5: Izkušnje z branjem

Med opisnimi odgovori na odprto vprašanje o osebah z največjim vplivom na njihove bralne začetke najdemo odgovore, vezane na osebe, predmete in pojme: šolska knjižničarka, splošna knjižničarka, sodelavke v knjižnici, kjer sem zaposlena, sama/sam, sosed, sorodniki, lepe ilustracije v knjigah, vonj knjig, obisk knjižnice, moja radovednost, samota, osamljenost, vedoželjnost, odkritje določenega literarnega žanra.

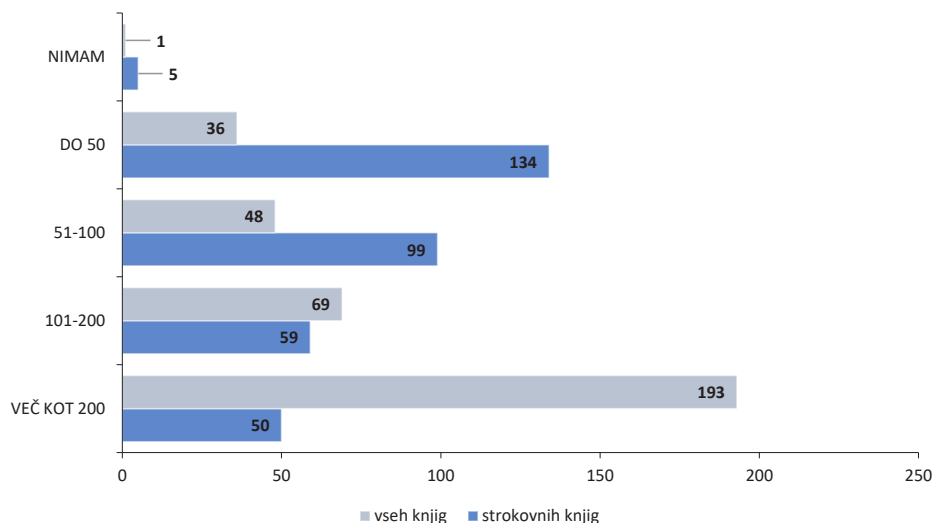

Slika 6: Vpliv na bralne začetke

Splošne knjižničarke imajo večinoma s tiskanimi knjigami bogato domače okolje (tabela 4 in slika 7), med njimi so glede na standardni odklon tudi precejšnje razlike. Več kot polovica jih ima doma nad 200 knjig. Če tem prištejemo še tiste, ki jih imajo doma med 100 in 200, ima tri četrtine splošnih knjižničark dokaj obsežno domačo knjižnico. So pa te knjige očitno bolj namenjene prostemu času ali pa vezane na klasične leposlovne izdaje, saj je delež strokovnih knjig v domačem okolju pri splošnih knjižničarkah precej manjši. Skoraj 40 % splošnih knjižničark ima do 50, še 28 % pa do 100 strokovnih knjig, nad 200 strokovnih knjig v domači knjižnici pa le 15 %.

Tabela 4: Število knjig doma

	Skupno število knjig	Število strokovnih knjig
N	347	347
Manjkajoče	15	15
$\bar{x}$	4,20	3,04
Med	5	3
SD	1,05	1,09
Min	1	1
Max	5	5

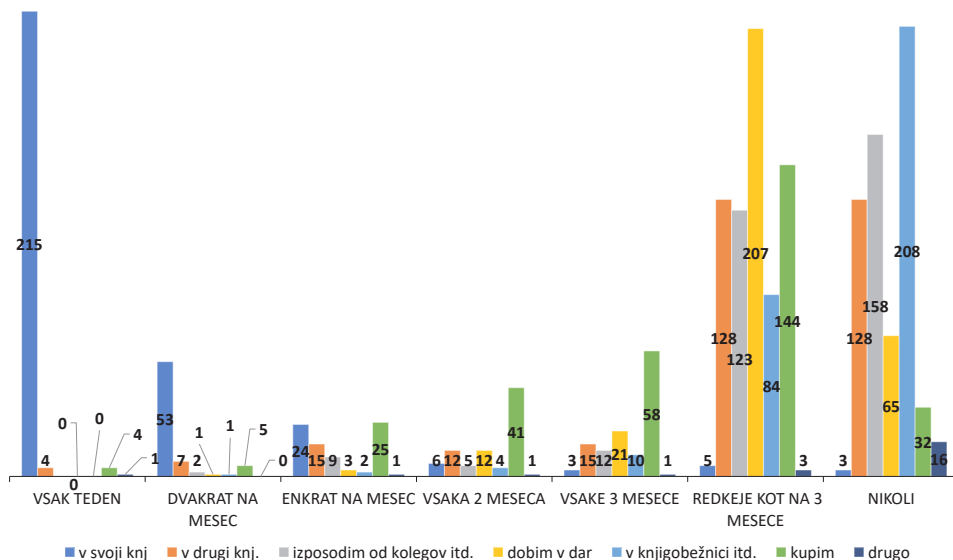
Slika 7: Število knjig doma (vseh/strokovnih)

Zanimalo nas je, kako splošne knjižničarke pridejo do gradiva za branje³ (tabela 5, slika 8). Pričakovano je daleč najpogostejši vir knjižnica, kjer so zaposlene, torej njihovo primarno delovno okolje. Med drugimi načini dostopa do gradiva za branje, ki smo jih ponudili v odgovoru, knjige za namen branja najpogosteje kupujejo oziroma pridobijo iz druge knjižnice.

Tabela 5: Dostop do bralnega gradiva

	V svoji knj.	V drugi knj.	Izposodim si od kolegov itd.	Dobim v dar	V knjigobeznici itd.	Kupim	Drugo
N	309	309	309	309	309	309	23
Manjkajoče	53	53	53	53	53	53	339
$\bar{x}$	6,44	2,01	1,67	1,98	1,42	2,72	1,78
Med	7	2	1	2	1	2	1
SD	1,12	1,32	0,936	0,758	0,728	1,27	1,57
Min	1	1	1	1	1	1	1
Max	7	7	6	6	6	7	7

3 Na sedemstopenjski lestvici je 1 nikoli, 2 redkeje kot na 3 mesece, 3 vsake 3 mesece, 4 vsaka 2 meseca, 5 enkrat na mesec, 6 dvakrat na mesec, 7 vsak teden.

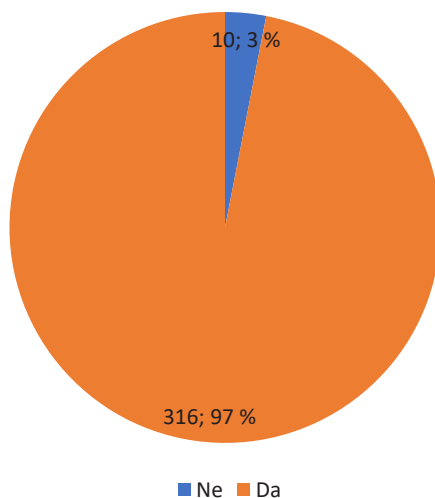

Slika 8: Dostop do bralnega gradiva

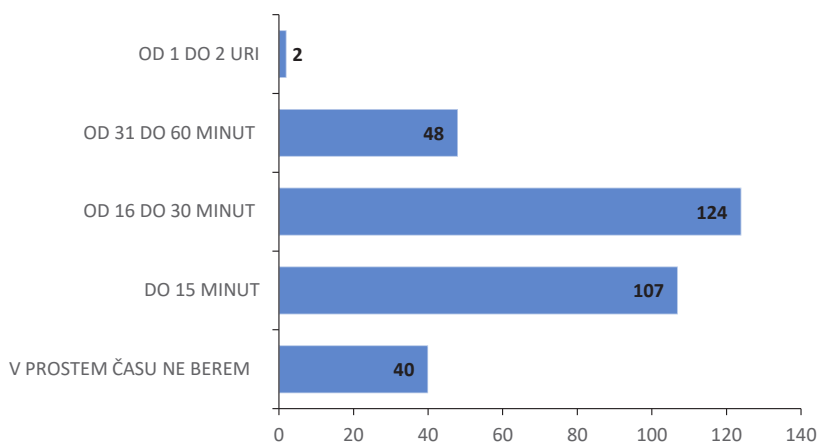
Kaj počnejo in kako berejo splošne knjižničarke

Splošne knjižničarke v prostem času

Analiza podatkov potrjuje pričakovano, a kljub temu spodbudno ugotovitev, da se velika večina splošnih knjižničark identificira kot bralke (slika 9). Vendar podrobnejši vpogled v njihove bralne navade razkriva omejeno bralno vztrajnost: največ anketirank poroča, da posamezno bralno izkušnjo zaključi v časovnem okviru med petnajstimi minutami in eno uro (slika 10).

Slika 9: Opredelitev za bralko

Slika 10: Čas branja v enem kosu v prostem času

Statistična analiza je pokazala statistično značilne razlike⁴ v pogostosti branja v domačem okolju za namen razvedrila in sprostitev med splošnimi knjižničarkami, ki se opredeljujejo za dobre bralke, in tistimi, ki te samopodobe ne izražajo. Velikost učinka je srednja, kar kaže na razmeroma močno povezavo med samopodobo bralke in dejanskimi bralnimi navadami v prostem času. Nasprotno druge analizirane primerjave niso pokazale statistično značilnih razlik (glej tabelo 6).

4 V vseh tabelah so statistično značilne razlike obarvane sivo.

Tabela 6: Povezava opredeljevanja za bralca ter razlogov za branje

Povezava z opredelitvijo – Bralec Da/Ne			
T-test neodvisnih vzorcev – Mann-Whitneyjev U (biseriialna korelacija rangov)			
Branje doma	Statistika	p	Velikost učinka
za pripravo na delo	1262	0,265	0,2016
za razvedrilo in sprostitev	795	<0,001	0,4972
za novice	1262	0,216	–0,2013
za profesionalni razvoj	1344	0,403	0,1494
za osebni razvoj	1522	0,837	0,0370

Opomba: $H_a: \mu_{Ne} \neq \mu_{Da}$

Podrobnejši podatki (tabela 7) razkrivajo, da imajo slovenske splošne knjižničarke v prostem času rade bralne aktivnosti, saj jim na teden namenjajo največ časa.⁵ Ob tem, zanimivo, med njihove priljubljene prostočasne aktivnosti sodi še ukvarjanje s telesno dejavnostjo, druženje, glasba in brskanje po spletu, nakupovanje in podobno na računalniku in/ali mobilnem telefonu. Najmanj priljubljene prostočasne aktivnosti so igranje računalniških iger, poslušanje zvočnih knjig in obiskovanje nakupovalnih središč. So pa med njimi glede na standardni odklon precejšnje razlike. Vsaj pri poslušanju zvočnih knjig se nam odpira dodatno vprašanje, ali je tako zaradi slabše ponudbe zvočnih knjig ali niso suverene v uporabi te tehnologije ali pa res raje berejo kot poslušajo. Vsebine elektronskih medijev (gledanje filmov, nadaljevanj/nanizank in sorodnih vsebin preko pretočnih platform, npr. Netflix, HBO Max, Voyo ...), kot nakazujejo podatki, za splošne knjižničarke očitno niso zelo privlačne. Najmanj privlačne oziroma sploh ne pa so prostočasne aktivnosti, ki jih običajno povezujemo s širokimi množicami, žal pa tudi nekatere aktivnosti, ki bi jih načeloma tesneje povezali s poklicnim profilom knjižničarke.

5 Na sedemstopenjski lestvici je 1 nič/skoraj nič, 2 do pol ure, 3 od pol ure do 1 ure, 4 od 1 do 2 uri, 5 od 3 do 4 ure, 5 od 4 do 7 ur in 7 več kot 7 ur.

Tabela 7: Namenjen čas za prostčasne aktivnosti

[illegible]

Podobno kot z nameni branja doma je z odnosom do navedenih prostočasnih aktivnosti: le pri branju knjig so statistično značilne razlike med knjižničarkami, ki se identificirajo kot bralke, in tistimi, ki se opredelijo za nebralke, in to z velikim učinkom (tabela 8).

Tabela 8: Povezava opredeljevanja za bralca ter časa za prostočasne aktivnosti

Povezava z opredelitvijo – Bralec Da/Ne			
T-test neodvisnih vzorcev – Mann-Whitneyjev U (biseriialna korelacija rangov)			
Koliko časa za ...	Statistika	p	Velikost učinka
splet, nakupi (rač., mobilnik)	1567	0,964	0,00854
podkasti	1260	0,231	0,20285
druženje	1280	0,298	-0,19019
glasba	1232	0,230	-0,22057
rač. igre	1369	0,349	-0,13386
telesna dej.	1301	0,333	0,17690
filmi itd.	969	0,033	-0,38671
zvočne knj.	1340	0,185	0,15190
družb. omrežja	1362	0,451	0,13797
branje knjig	506	<0,001	0,68006
TV	1343	0,411	0,15032
nakupovalna sr.	1456	0,658	-0,07848
ustvarjanje	1522	0,835	0,03703
branje časopisov itd.	1518	0,829	0,03924

Opomba: $H_a \mu_{Ne} \neq \mu_{Da}$

Razlogi za branje doma

Proučevali smo tudi razloge za branje v domačem okolju in nanje vezane pogostosti⁶ (tabela 9). Na podlagi odgovorov ugotavljamo, da je branje v domačem okolju med splošnimi knjižničarkami večinoma povezano z razvedrilom in sprostivijo. Manj pogosto je povezano s spremljanjem aktualnega dogajanja ali z aktivnostmi, povezanimi s strokovnim delom ali osebnim razvojem. Pri branju za pripravo na delo, osebni razvoj ter spremljanje novic standardni odklon kaže precejšnjo neenotnost med odgovori. Ti rezultati nakazujejo na omejen profesionalni funkcionalni razpon bralnih

6 Na petstopenjski lestvici je 1 nikoli ali skoraj nikoli, 2 manj kot enkrat na mesec, 3 enkrat ali dvakrat na mesec, 4 enkrat ali dvakrat na teden in 5 vsak dan ali skoraj vsak dan.

praks, kar lahko odpira vprašanja o stopnji vključenosti branja v profesionalno refleksijo in strokovni razvoj.

Tabela 9: Razlogi za branje v domačem okolju

	Branje doma – za pripravo na delo	Branje doma – za razvedrilo in spr.	Branje doma – za novice	Branje doma – za prof. razvoj	Branje doma – za os. razvoj	Branje doma – drugo
N	326	326	326	326	326	26
Manjkajoče	36	36	36	36	36	336
$\bar{x}$	3,43	4,57	4,32	3,50	3,78	2,58
Med	4,00	5,00	5,00	4,00	4,00	2,50
SD	1,21	0,792	1,08	1,04	1,16	1,68
Min	1	1	1	1	1	1
Max	5	5	5	5	5	5

Podatki razkrivajo, da splošne knjižničarke v domačem okolju pogosto berejo le za razvedrilo. To je lahko razumljeno kot pozitivno ravnanje, če nanj pogledamo s stališča splošne populacije, ki v svoji predstavi goji prav takšno podobo knjižničarskega poklica: posameznice, ki v svojem prostem času bere iz veselja in branje uporablja kot tehniko sprostitve. Bralne navade med knjižničarkami predstavljajo temeljno komponento njihove strokovne usposobljenosti in identitete ter verjetno eno od pomembnejših specifičnih kompetenc. Pomanjkanje branja v tej skupini bi lahko pomembno ogrozilo njihovo sposobnost učinkovitega opravljanja strokovnih nalog ter zmanjšalo njihovo vlogo kot nosilk in promotork bralne kulture. A ravno ti podatki kažejo, da so njihove bralne navade vezane na precej splošen nivo, kar pa nikakor ni primerno z vidika strokovnega razvoja pripadnice profesije, ki ima poslanstvo skrbeti za razvoj, ohranjanje in dvig bralne kulture ter bralne pismenosti splošne populacije. Prav v splošni knjižnici v največji meri, če primerjamo s poslanstvom preostalih vrst knjižnic v slovenskem knjižničnem sistemu. Morda nas lahko nekoliko tolaži dejstvo, da smo med knjižničarkami glede tega vseeno ugotovili velike razlike.

Zaskrbljujoče so ugotovitve tudi glede branja za spremljanje novic, saj podatki kažejo na izrazito neskladnost med knjižničarkami. Pomemben delež jih novice spremlja redko, kar lahko negativno vpliva na njihovo razgledanost in informiranost, s tem pa tudi na kakovost opravljanja strokovnih nalog. To velja še posebej v času prepoznavanja t. i. lažnih novic.

Knjižničarke – osebne profesionalne značilnosti

Ko povežemo, kot smo jih poimenovali, osebne profesionalne značilnosti, ugotovimo, da je število knjig, ki jih ima splošna knjižničarka doma, statistično značilno povezano z izbiro pogostosti določenih pristočasnih aktivnosti. Natančneje, skupno število knjig v domači knjižnici je povezano s pogostostjo branja za razvedrilo in sprostitve pa tudi s količino časa, namenjeno za branje. Število strokovnih knjig v domači knjižnici je povezano s pogostostjo branja za osebni razvoj ter pogostostjo igranja računalniških iger (tabele 10–13).

Tabela 10: Povezava skupnega števila knjig v domači knjižnici in namenov branja v domačem okolju

Povezava s skupnim št. knjig doma				
Enosmerna ANOVA (neparametrična) – Kruskal-Wallisov H				
Branje doma	χ^2	df	p	ϵ^2
za pripravo na delo	8,70	4	0,069	0,02678
za razvedrilo in spr.	12,08	4	0,017	0,03718
za novice	3,19	4	0,526	0,00982
za prof. razvoj	6,71	4	0,152	0,02065
za os. razvoj	7,30	4	0,121	0,02247

Tabela 11: Povezava števila strokovnih knjig v domači knjižnici in namenov branja v domačem okolju

Povezava s št. strokovnih knjig doma				
Enosmerna ANOVA (neparametrična) – Kruskal-Wallisov H				
Branje doma	χ^2	df	p	ϵ^2
za pripravo na delo	8,78	4	0,067	0,0270
za razvedrilo in spr.	3,75	4	0,441	0,0115
za novice	9,15	4	0,057	0,0282
za prof. razvoj	4,94	4	0,294	0,0152
za os. razvoj	22,61	4	<0,001	0,0696

Tabela 12: Povezava skupnega števila knjig v domači knjižnici in časa za prostočasne dejavnosti

Povezava s skupnim št. knjig doma				
Enosmerna ANOVA (neparametrična) – Kruskal-Wallisov H				
Koliko časa za ...	χ^2	df	p	ϵ^2
splet, nakupi (rač., mobilnik)	4,448	4	0,349	0,01360
podkasti	2,196	4	0,700	0,00671
druženje	1,203	4	0,878	0,00368
glasba	1,369	4	0,850	0,00419
rač. igre	5,302	4	0,258	0,01621
telesna dej.	0,819	4	0,936	0,00251
filmi itd.	5,690	4	0,224	0,01740
zvočne knj.	4,215	4	0,378	0,01289
družb. omrežja	5,353	4	0,253	0,01637
branje knjig	20,715	4	<0,001	0,06335
TV	2,254	4	0,689	0,00689
nakupovalna sr.	0,995	4	0,911	0,00304
ustvarjanje	6,098	4	0,192	0,01865
branje časopisov itd.	5,286	4	0,259	0,01616

Tabela 13: Povezava števila strokovnih knjig v domači knjižnici in časa za prostočasne dejavnosti

Povezava s št. strokovnih knjig doma				
Enosmerna ANOVA (neparametrična) – Kruskal-Wallisov H				
Koliko časa za ...	χ^2	df	P	ϵ^2
splet, nakupi (rač., mobilnik)	1,93	4	0,749	0,00589
podkasti	3,76	4	0,440	0,01149
druženje	4,76	4	0,313	0,01456
glasba	2,08	4	0,722	0,00635
rač. igre	9,95	4	0,041	0,03044
telesna dej.	3,84	4	0,428	0,01174
filmi itd.	8,84	4	0,065	0,02704
zvočne knj.	1,55	4	0,817	0,00475
družb. omrežja	2,07	4	0,722	0,00634

Povezava s št. strokovnih knjig doma				
Enosmerna ANOVA (neparametrična) – Kruskal-Wallisov H				
Koliko časa za ...	χ^2	df	P	ϵ^2
branje knjig	9,95	4	0,041	0,03044
TV	1,53	4	0,822	0,00467
nakupovalna sr.	3,03	4	0,554	0,00925
ustvarjanje	6,57	4	0,160	0,02010
branje časopisov itd.	6,48	4	0,166	0,01983

Branje: število, jezik, format, čas, pogostost

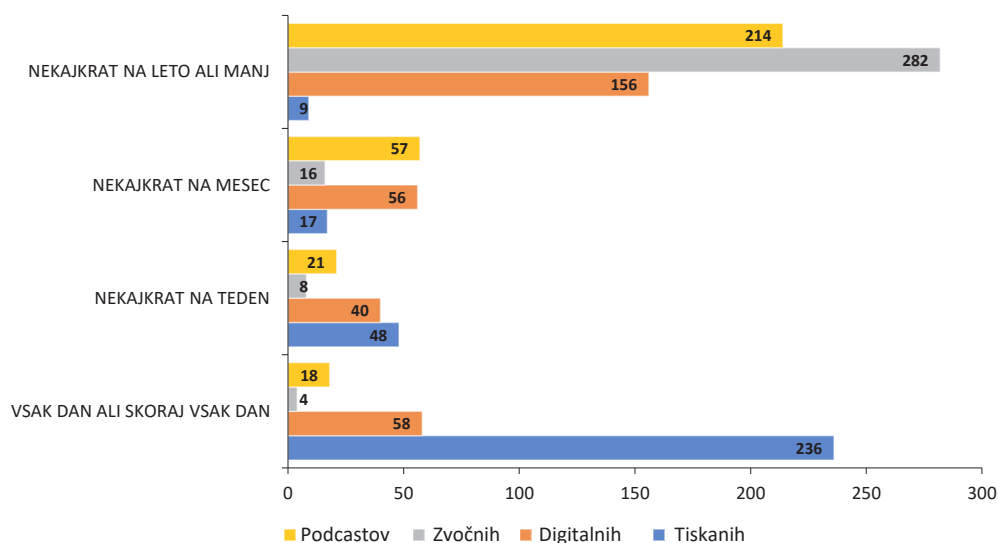
Podrobnejši vpogled v bralne navade splošnih knjižničark nam omogočajo podatki o uporabi (branju, poslušanju) različnih formatov (tiskane knjige, e-knjige in zvočne knjige), namenu branja, jeziku bralnega gradiva in pogostosti bralnih aktivnosti, ki jo vežemo na količino prebranih knjig in časovno frekvenco (tabeli 14 in 15 ter slike 11–15). Mesečno splošne knjižničarke preberejo od 0 do 35 knjig, v povprečju 5,3 knjige. Od tega je e-knjig od 0 do 10, povprečno 0,3 e-knjige. V količini prebranih knjig niso upoštevane knjige (slikanice), ki jih pri delu berejo uporabnikom. Z odgovori o branju knjig v slovenščini v zadnjih 12 mesecih smo lahko razmeroma zadovoljni, saj pri tistih knjigah, ki niso vezane na delo, ugotovimo najmanjše frekvence pri najmanjših pogostostih (nič knjig, 1–3 knjige in 4–5 knjig) ter največje pri več kot 20 knjig. Žal se pri knjigah, vezanih na delo, kažejo drugačni vzorci, s katerimi ne moremo biti zadovoljni in nas usmerjajo v dodatna raziskovalna vprašanja. Pri knjigah, vezanih na delo, največjo pogostost ugotovimo pri odgovorih 1–3 knjige in 4–5 knjig v zadnjih 12 mesecih. Ko pogledamo odgovore o branju tujejezičnih knjig v zadnjih 12 mesecih, ugotovimo, da jih sicer tujejezično produkcijo bere 55 %, a redko, ker največ splošnih knjižničark bere tako gradivo manj kot enkrat mesečno. Pri tem je treba omeniti, da nismo raziskovali povezave teh odgovorov s ponudbo na tržišču.

Pogostost branja gradiv v tiskani obliki je velika in to velja za branje v službenem in prostem času ter za bralno gradivo v najširšem smislu (leposlovje, informativna gradiva). Vsak dan ali skoraj vsak dan bere tiskano gradivo 76 % splošnih knjižničark. Žal pri pogostosti branja odstopa, in to negativno, branje gradiv v digitalni obliki, saj kar polovica splošnih knjižničark to gradivo bere le nekajkrat na leto ali manj. Pri zvočnem gradivu je slika še manj optimistična, saj ga kar 91 % splošnih knjižničark

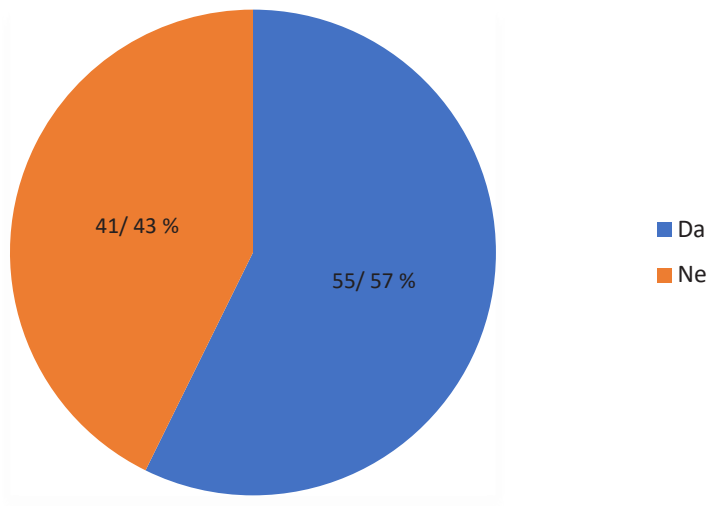
posluša zgolj nekajkrat na leto ali manj. Podobno situacijo prepoznavamo pri poslušanju podkastov: 69 % splošnih knjižničarj jih posluša le nekajkrat na leto ali manj. V strokovne namene podkaste spremlja 43 % splošnih knjižničarj, nimamo pa podatka o pogostosti tega spremljanja. Ugotovitve niso spodbudne, saj nas lahko skrbi slabša seznanjenost knjižničarj z netiskanimi gradivi, zlasti pri strokovnem delu s tistimi uporabniki, ki takšna gradiva preferirajo in jih zato iščejo v knjižnici. Gre tudi za podobo in ugled knjižničarj in knjižnične dejavnosti v očeh javnosti, ki je vezana med drugim tudi na seznanjenost s sodobnejšimi formati.

Tabela 14: Pogostost branja/poslušanja glede na format bralnega gradiva

	Pogostost branja tiskanih gradiv	Pogostost branja digitalnih gradiv	Pogostost poslušanja zvočnih gradiv	Pogostost poslušanje podkastov
N	310	310	310	310
Manjkajoče	52	52	52	52
$\bar{x}$	2,65	2,00	1,14	1,49
Med	3,00	1,00	1,00	1,00
SD	0,717	1,18	0,502	0,858
Min	1	1	1	1
Max	3	3	3	3

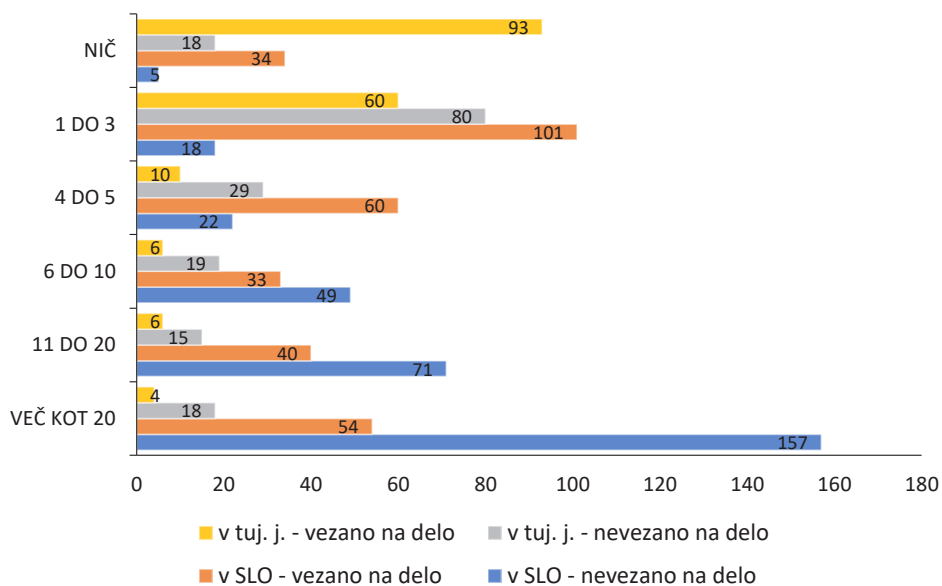
Slika 11: Pogostost branja/poslušanja različnih formatov/gradiv

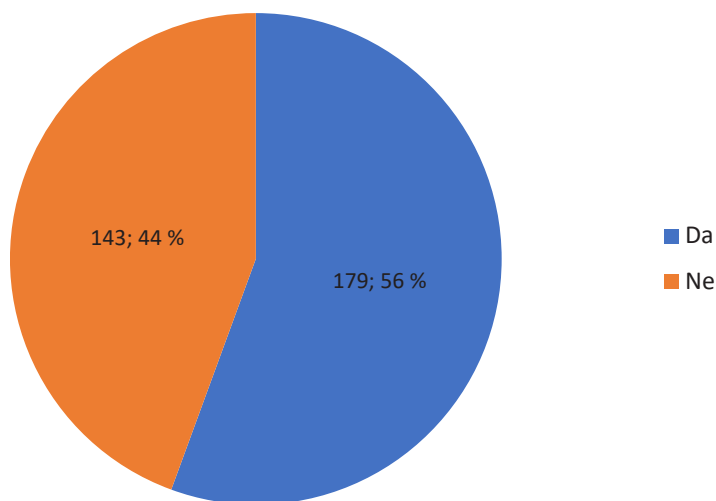
Slika 12: Poslušanje podcastov za službene namene

Tabela 15: Prebrane knjige v zadnjih 12 mesecih (jezik, namen, format)

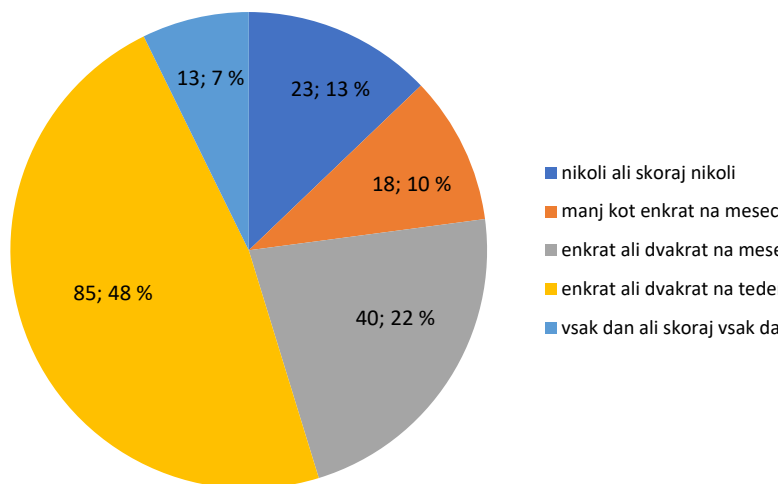
	Koliko knjig	Od tega e-knjig	Knjig v SLO – nevezano na delo	Knjig v SLO – vezano na delo	Pogostost branja knjig v tuj. j.	Knjig v tuj. j. – nevezano na delo	Knjig v tuj. j. – vezano na delo
N	322	322	322	322	179	179	179
Manjkajoče	40	40	40	40	183	183	183
$\bar{x}$	5,33	0,326	4,97	3,33	2,74	2,93	1,79
Med	4,00	0,00	5,00	3,00	2	2	1
SD	4,95	1,27	1,29	1,66	1,15	1,48	1,15
Min	0	0	1	1	1	1	1
Max	35	10	6	6	5	6	6

Slika 13: Prebrane knjige v zadnjih 12 mesecih (jezik, namen, format)

Slika 14: Branje knjig v tujih jezikih

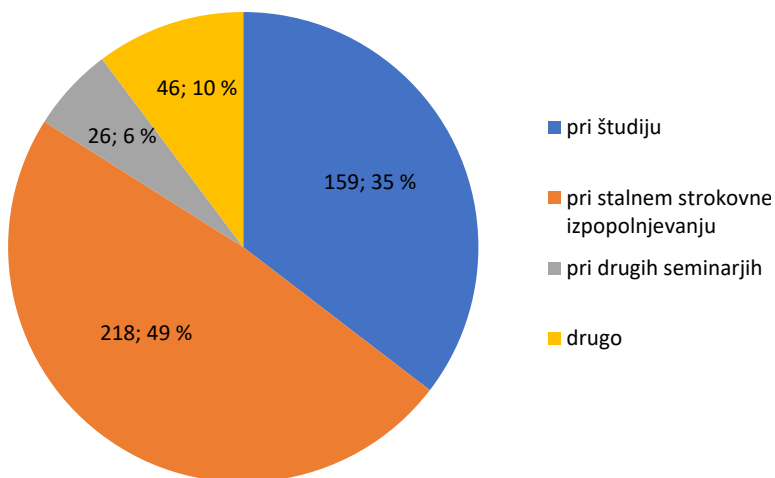
Slika 15: Pogostost branja knjig v tujih jezikih

Strokovno delo na področju branja

Izobraževanje in usposabljanje za strokovno delo na področju branja

Rezultati kažejo na pomembno vlogo tako permanentnega kot formalnega izobraževanja pri usposabljanju splošnih knjižničark za strokovno delo na področju spodbujanja branja (slika 16). Največji delež anketiranih (49 %) je znanja s področja branja in motivacije za branje pridobil v okviru stalnega strokovnega izpopolnjevanja, medtem ko je dobra tretjina (35 %) ta znanja pridobila že v času formalnega izobraževanja (možnih je bilo več odgovorov). Le manjši delež je navedel tudi druge seminarje.

Vprašanje je omogočalo tudi odprte odgovore, kar je razkrilo dodatne vire učenja. Med njimi so bili najpogostejše omenjeni samoiniciativni načini izobraževanja in usposabljanja, kot so branje strokovne literature in knjig s tematiko spodbujanja branja, neformalni študij ter učenje z delom v knjižnici. Pogosto je bilo navedeno tudi izkustveno učenje, ki temelji na osebnih opažanjih, praktičnih izkušnjah pri delu in vsakdanjem življenju. Nekatere udeleženke so navedle, da tovrstna znanja še pridobivajo, medtem ko so druge izrazile, da teh znanj (še) nimajo.

Slika 16: Viri znanja o branju in motivaciji za branje

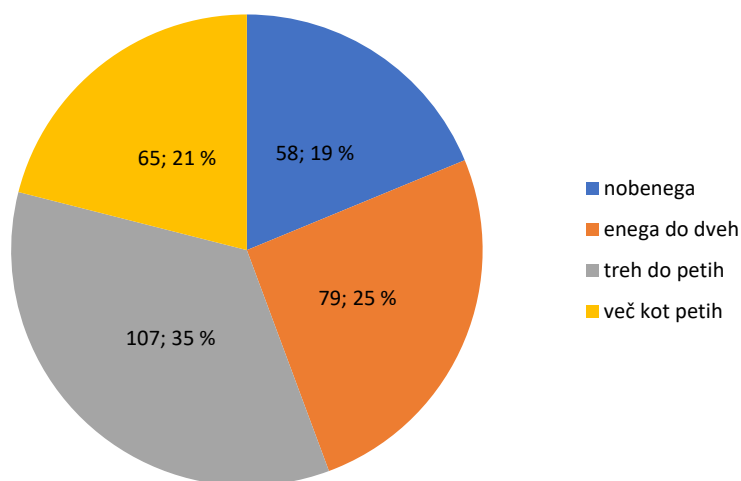
Splošne knjižničarke se izobražujejo razmeroma pogosto (tabela 16 ter sliki 17 in 18), standardni odklon pa kaže na precejšnje razlike. Kot kaže slika 17, se jih je dobra tretjina (35 %) sicer v zadnjih treh letih udeležila le enega do dveh izobraževanj, četrtnina (26 %) se je udeležila treh do petih, petina (19 %) pa več kot petih izobraževanj, vsebinsko vezanih na spoznavanje zakonitosti bralnega procesa in motivacije za branje. Takšni rezultati potrjujejo povezavo med zaznanimi potrebami po strokovnem razvoju in dejansko vključenostjo v ustrezne oblike formalnega izobraževanja in neformalnega izpopolnjevanja ali usposabljanja. Petina (21 %) splošnih knjižničark se ni udeležila nobenega izobraževanja.

Skladno z izraženim interesom za izobraževanja s področja spodbujanja branja so tudi ugotovitve o obsegu izobraževalnih aktivnosti, povezanih z bralno pismenostjo in bralno kulturo, v zadnjih treh letih izražene v številu ur (slika 18). Največji delež splošnih knjižničark se je udeležil izobraževanj v srednjem obsegu, in sicer med 2 in 10 urami (33 %) ter med 11 in 25 urami (36 %). Pri približno četrtnini sodelujočih je bil obseg izobraževanja večji: 15 % jih je poročalo o udeležbi v razponu med 26 in 50 urami, 9 % pa o več kot 50 urah izobraževanja. Le manjši delež (7 %) je v zadnjih treh letih sodeloval v izobraževanjih v obsegu, manjšem od 2 ur. Ti podatki nas usmerjajo k razmišljanju o morebitni razpršenosti tovrstnega izobraževanja glede na posamezne delovne naloge ali delovna mesta, ki jih splošne knjižničarke opravljajo.

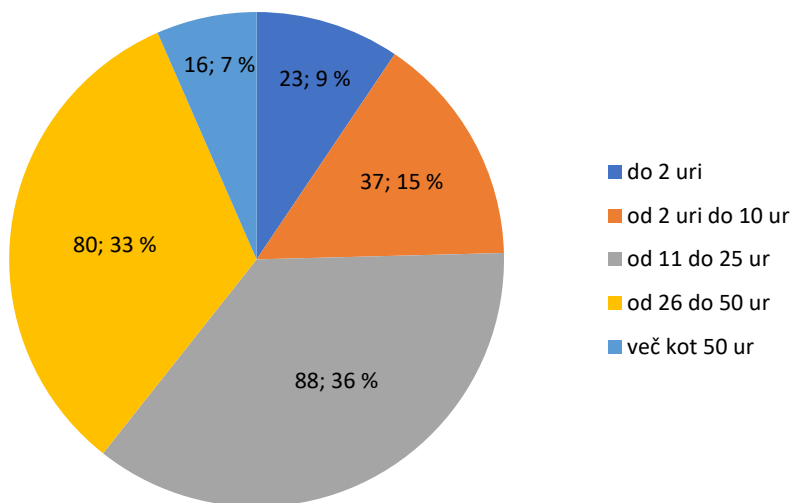
Nadalje ugotovimo, da kar 69 % splošnih knjižničark ni bilo vključenih v posebne programe ali raziskovalne projekte za spodbujanje branja ali bralne kulture. Med navedenimi pod odprto opcijo »drugo« so projekti in programi, ki so aplikativni in ne toliko raziskovalni (npr. Nacionalni mesec skupnega branja, Rastem s knjigo, lokalni bralni program z naslovom Posavci beremo skupaj, Poletavci, bralna značka za predšolske otroke, projekti matične knjižnice – npr. Malha dobrih zgodb, Čebela bere med, Branje je potovanje, Moč branja, Bralna čajanka –, bralne značke za otroke in odrasle, naša mala knjižnica, literarna srečanja v okviru knjižnice, družinska pismenost). Na osnovi teh podatkov sklepamo, da so raziskovanke pri odgovarjanju imele v mislih lastno razumevanje termina »raziskovalni projekt«, ki se v strokovnem okolju splošnih knjižnic razlikuje od npr. akademskega ali šolskega. Zato žal nimamo podatka o njihovi dejanski vključenosti v raziskovalne projekte.

Tabela 16: Obseg izobraževanj v treh letih

	Koliko izobr. v treh letih	Koliko ur izobr. v treh letih
N	309	244
Manjkajoče	53	118
$\bar{x}$	2,42	2,88
Med	2	3,00
SD	1,02	1,05
Min	1	1
Max	4	5

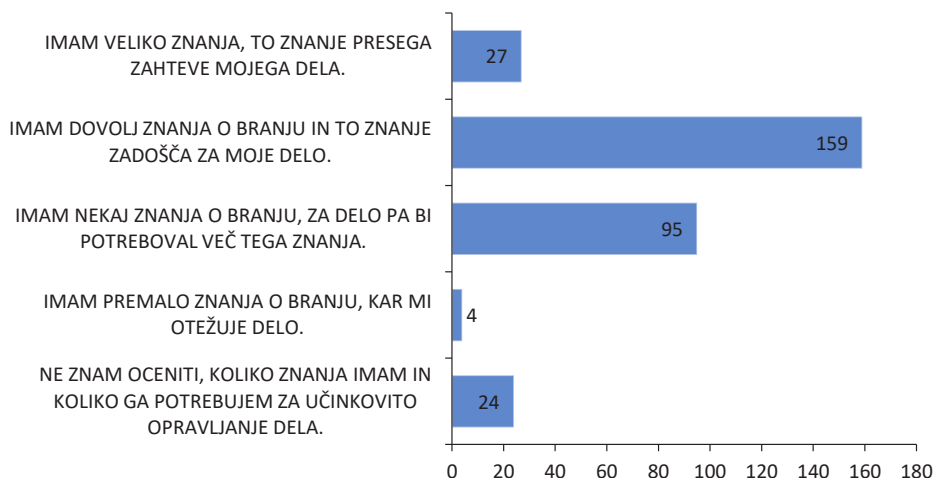
Slika 17: Obseg (število izobraževalnih dogodkov) izobraževanj v treh letih

Slika 18: Obseg (število ur) izobraževanj v treh letih

Samoocena kompetenc in motivacije za branje ter odnosa do branja

Ne glede na posamezne rezultate, ki nam vzbujajo pomisleke, so splošne knjižničarke precej suverene glede pridobljenega znanja in njegove uporabnosti za učinkovito opravljanje dela (slika 19). Več kot polovica (51 %) splošnih knjižničark svoje znanje o branju ocenjuje kot dovolj kakovostno, da zadošča za njihovo delo, in še 9 % jih meni, da ima veliko znanja, ki presega zahteve njihovega dela. Slaba tretjina (31 %) ima nekaj znanja o branju in meni, da bi ga za delo potrebovala več. Med anketiranimi so le štiri izrazile mnenje, da razpolagajo s premalo znanja o branju za učinkovito opravljanje svojega dela, kar predstavlja zanemarljiv delež. Dodatnih 8 % sodelujočih ni bilo zmožnih oceniti lastne ravni znanja oziroma presoditi, v kolikšni meri to znanje ustreza zahtevam njihovega delovnega mesta. S temi ugotovitvami ne moremo biti zadovoljni, lahko pa takšni odgovori nakazujejo tudi bodisi pomanjkanje jasnih meril za samoocenjevanje kompetenc bodisi negotovost v zvezi z zahtevami strokovnega področja.

Slika 19: Mnenje o količini znanja za spodbujanje branja

Splošne knjižničarke izražajo visoko stopnjo suverenosti v odnosu do branja (tabela 17) in glede tega med njimi ni velikih razlik, kar predstavlja zelo dobro izhodišče za nadaljnjo profesionalizacijo njihovega dela na področju spodbujanja branja. To velja tako za mnenje, da je branje med najljubšimi hobiji, da se rade pogovarjajo o knjigah, rade dobijo knjigo za darilo, v branju uživajo in se vanj globoko potopijo. Pozitiven in samozavesten odnos do branja je namreč ključen pogoj za uspešen prenos bralne kulture v strokovno prakso ter za učinkovito motiviranje uporabnikov k branju. Za lažjo predstavo dodajmo še podatke o deležih. Ugotavljamo, da več kot 90 % splošnih knjižničark navaja – z odgovorom strinja (30 %) oziroma popolnoma strinja (61 %) – da je branje eden njihovih najljubših hobijev in da v branju uživajo (28 % in 68 %), skoraj enako velik delež splošnih knjižničark (31 % in 53 %) pa zagotavlja, da pozabi na vse drugo, ko bere. Do knjig imajo pozitiven odnos, saj velika večina (19 % in 69 %) rada prejme knjigo za darilo.

Rezultati tudi kažejo, da velika večina splošnih knjižničark (86 %) izraža visoko stopnjo pripravljenosti za pogovor o knjigah z drugimi, kar prav tako predstavlja pomembno izhodišče za zagotavljanje kakovosti opravljenega dela na področju spodbujanja branja. Kljub temu pa podatki razkrivajo tudi obstoj manjših skupin, ki so glede tega manj prepričane. Tako se 14 % anketiranih s trditvijo o pripravljenosti za pogovor o knjigah z drugimi ne strinja ali so do nje zadržane. Podobno velja za trditev, da med branjem povsem odmislijo okolico, s čimer se 5 % sodelujočih ne strinja, 11 % pa jih ostaja neodločenih.

Ti rezultati nakazujejo, da med splošnimi knjižničarkami obstajajo razlike v stopnji osebne vpetosti v branje in bralno kulturo, kar bi lahko vplivalo na njihovo motivacijo ter učinkovitost pri izvajanju dejavnosti, povezanih s spodbujanjem branja. Slednje odpira vprašanje o potrebi po ciljno usmerjenih usposabljanjih in podpornih mehanizmi, ki bi posameznice z manj izraženimi bralnimi navadami dodatno opolnomočili za ta segment strokovnega dela. Alternativno pa bi zanje morda iskali delovne naloge, ki ne vključujejo dela neposredno na področju spodbujanja branja.

Tabela 17: Interes za branje

	Eden najljubših hobijev	Rad se pogovarjam z ljudmi o knjigah	Rad dobim knjigo za darilo	Branje je užitek	Ko berem, pozabim na vse drugo
N	308	308	308	308	308
Manjkajoče	54	54	54	54	54
$\bar{x}$	4,49	4,26	4,44	4,62	4,32
Med	5,00	4,00	5,00	5,00	5,00
SD	0,755	0,806	0,799	0,611	0,893
Min	1	2	1	1	1
Max	5	5	5	5	5

Iz tabele 18 vidimo, da splošne knjižničarke o sebi pretežno menijo (in se glede tega tudi ne razlikujejo veliko), da so dobre bralke (92 % se jih strinja oziroma popolnoma strinja in le dve se ne strinjata), bralno razumevanje jim je domače, branje jim tudi predstavlja način učenja (91 % se jih strinja oziroma popolnoma strinja) in večina jih prav tako nima težav, kadar se morajo z branjem nekaj naučiti. Skladno s tem se jih velika večina (89 %) ne strinja s trditvama, da veliko bralnega gradiva težko razumejo in da v branju niso dobre (86 %). Po drugi strani niso vse splošne knjižničarke tako trdno prepričane glede trditve, da se izogibajo branju gradiva, ki se jim zdi (pre)težko – če jih je 56 %, ki se s tem ne strinjajo, jih je 26 % neodločenih, 18 % pa se jih strinja.

Tabela 18: Mnenja o svoji bralni kompetentnosti

	Sem dober bralec	Lahko se učim z branjem	Izogibam se (pre)težkemu gradivu	Veliko gradiva težko razumem	Nisem dober bralec
N	308	308	308	308	308
Manjkajoče	54	54	54	54	54
$\bar{x}$	4,36	4,33	2,40	1,71	1,37
Med	4,00	4,00	2,00	2,00	1,00
SD	0,659	0,686	1,13	0,777	0,645
Min	1	2	1	1	1
Max	5	5	5	5	5

Z motivacijo za branje je tesno povezano mnenje o pomenu in vplivu branja (tabela 19), pri čemer so glede na standardni odklon mnenja dokaj enotna, razen pri trditvi, da branje ni tako pomembno. Tu glede splošnih knjižničark ni dvoma: branje se jim zdi pomembno. To je razvidno iz stališč anketirank, da je branje pomembna veščina za človeka, pri čemer le ena o tem ni prepričana, vsi drugi pa se strinjajo; nadalje iz trditev, da bi moral vsakdo veliko brati, saj se z branjem ljudje veliko naučimo (86 % se strinja ali popolnoma strinja), da je branje med najpomembnejšimi dejavniki uspešnosti v življenju (8 % se strinja) ter da je zanje osebno branje zelo pomembno (97 % se strinja). Skladno s predstavljenimi podatki se tudi 96 % ne strinja, da se jim zdi branje v prostem času izguba časa in raje počno kaj drugega. Med splošnimi knjižničarkami zaznamo tudi odstopanja glede tovrstnih mnenj: 14 % se strinja, da branje ni tako pomembno, saj se človek lahko uči tudi drugače; še 14 % splošnih knjižničark o tem ni prepričanih.

Tabela 19: Mnenja o pomembnosti branja

	Pomembna veščina za človeka	Vsak bi moral veliko brati	Ni tako pomembno	Med najpomembnejšimi dej. usp.	Zame zelo pomembno	Izguba časa
N	308	308	308	308	308	308
Manjkajoče	54	54	54	54	54	54
$\bar{x}$	4,84	4,59	2,24	4,04	4,63	1,28
Med	5,00	5,00	2,00	4,00	5,00	1,00
SD	0,378	0,615	1,14	0,847	0,559	0,589
Min	3	1	1	1	2	1
Max	5	5	5	5	5	5

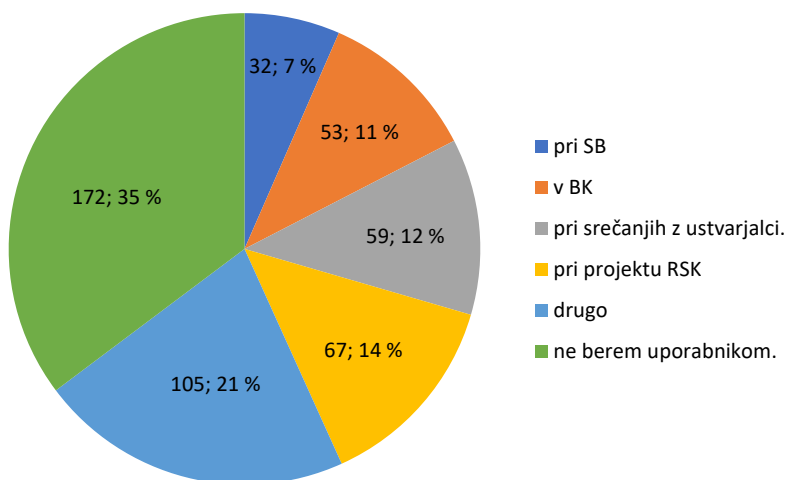
Elementi delovnega okolja

V raziskavi so bile analizirane značilnosti delovnega okolja splošnih knjižničark v povezavi z bralno kulturo, pri čemer nas določeni rezultati skrbijo (tabela 20). Kljub pomembnosti branja za strokovni razvoj, kot jo prepoznava 77 % anketiranih, kar 65 % splošnih knjižničark v tedenskem načrtu svojih delovnih obveznosti nima predvidenega časa za branje. Poleg tega se 12 % splošnih knjižničark ne strinja z izjavo o pomembnosti branja v delovnem okolju, 11 % pa ostaja glede tega neodločenih. Hkrati se 44 % splošnih knjižničark strinja, da je v njihovem delovnem okolju branje pogosto dojemano kot dejavnost, ki naj se ne izvaja na delovnem mestu ali znotraj delovnega časa. Tu identificiramo dve skupini splošnih knjižničark. V prvi skupini so splošne knjižničarke z branju spodbudnim delovnim okoljem in v drugi skupini splošne knjižničarke z branju nespodbudnim delovnim okoljem, saj jih je 30 % takih, ki se s to trditvijo ne strinjajo, in še 26 %, ki o tem niso prepričane. Skladno s tem imamo tudi dve skupini splošnih knjižničark glede mnenja, da sta v njihovem delovnem okolju branje in prebrana literatura pogosta (vsaj enkrat tedensko) tema pogovora (20 % se ne strinja, 20 % jih ni prepričanih, 59 % pa se jih strinja), glede mnenja, da si s sodelavci/kolegi izmenjujejo ideje o literaturi, ki jo berejo za strokovni razvoj (22 % se ne strinja, 24 % jih ni prepričanih, 54 % pa se jih strinja), in glede tega, da si izmenjujejo ideje o literaturi za svetovanje za branje (13 % jih ni prepričanih, 75 % pa se jih strinja). Te ugotovitve kažejo na prisotnost organizacijskih in kulturnih ovir, ki lahko omejujejo vključevanje branja kot sestavnega dela strokovnega razvoja v delovnem okolju splošnih knjižničark.

Tabela 20: Bralna kultura v delovnem okolju

	V mojem DO je BK pomembno za str. razvoj	V mojem DO je BK nezaželena na del. mestu	V mojem DO je BK pogosta tema pogovora	S sod. si izmenjujemo ideje o lit. za strok. r.	S sod. si izmenjujemo ideje o lit. za SB
N	305	305	305	305	305
Manjkajoče	57	57	57	57	57
$\bar{x}$	4,01	3,19	3,52	3,44	3,87
Med	4	3	4	4	4
SD	1,04	1,25	1,14	1,13	1,03
Min	1	1	1	1	1
Max	5	5	5	5	5

Ugotavljali smo, pri katerih oblikah knjižničnih dejavnosti knjižničarke osebno glasno berejo uporabnikom (izbirale so lahko več odgovorov, prikazuje jih slika 20). Precej enakomerno so razporejeni odgovori pri svetovanju za branje, bralnih klubih, srečanjih z ustvarjalci in projektu Rastem s knjigo, čeprav noben ne preseže 22 %, odgovori drugo (dobrih 34 %) so zelo raznoliki, npr. branje v domu starejših občanov, pravljичne urice in pravljīčna srečanja z različnimi poimenovanji, Dajmo knjigi glas (dogodek glasnega branja), domoznanske dejavnosti, počitniške delavnice, obiski po šolah, na predstavitvah. Več kot polovica splošnih knjižničark (56 %) uporabnikom ne bere, kar je lahko opravičeno vezano na posebnost delovnega mesta, ki ga zasedajo, saj vse splošne knjižničarke ne delajo neposredno z uporabniki.

Slika 20: Aktivnosti glasnega branja

Bralna usposobljenost, interes, izobraževanje

Povezava med razlogi za branje v prostem času, pogostostjo branja za različne namene, količino časa, ki ga knjižničarke tedensko namenjajo različnim dejavnostim, in njihovimi stališči glede usposobljenosti za spodbujanje branja, izobraževalnimi izkušnjami, viri pridobivanja znanja (tabeli 21 in 22) omogoča oblikovanje celovitejšo slike o medsebojni povezanosti osebnih in poklicnih značilnosti splošnih knjižničark. Analiza teh podatkov razkriva, da posameznikova osebna bralna praksa in motivacija pomembno vplivata na strokovno usposobljenost ter pripravljenost za izvajanje nalog s področja spodbujanja branja v okviru knjižničarskega poklica.

Pogostost branja doma za profesionalni razvoj je statistično značilno povezana z boljšim mnenjem knjižničarke o svoji usposobljenosti. Drugih statistično značilnih povezav nismo našli, zato zaključujemo, da na mnenje o usposobljenosti nimajo takega vpliva.

Tabela 21: Povezava med namenom branja v domačem okolju in samooceno usposobljenosti

Povezava z mnenjem o svoji usposobljenosti				
Enosmerna ANOVA (neparametrična) – Kruskal-Wallisov H				
	χ^2	df	p	ϵ^2
Branje doma – za pripravo na delo	7,80	4	0,099	0,0253
Branje doma – za razvedrilo in sprostitev	4,11	4	0,391	0,0134
Branje doma – za novice	3,36	4	0,499	0,0109
Branje doma – za profesionalni razvoj	9,79	4	0,044	0,0318
Branje doma – za osebni razvoj	5,86	4	0,210	0,0190
Branje doma – drugo	6,91	3	0,075	0,3005

Tabela 22: Povezava frekvence izobraževanj in samoocene usposobljenosti

Povezava z mnenjem o svoji usposobljenosti				
Enosmerna ANOVA (neparametrična)– Kruskal-Wallisov H				
	χ^2	df	P	ϵ^2
Koliko izobr. v treh letih	8,09	4	0,088	0,0263
Koliko ur izobr. v treh letih	6,80	4	0,147	0,0280

Pogostost branja doma za pripravo na delo je statistično značilno povezana z manj izobraževanja o branju v zadnjih treh letih, tako glede števila izobraževanj kot glede ur tega izobraževanja (tabeli 23 in 24). Iz tega lahko izhajata dva zaključka: bodisi knjižničarke, ki same pogosteje berejo za pripravo na delo izven delovnega časa, čutijo manj potrebe po izobraževanju bodisi se doma na delo pripravljajo zato, ker jim izobraževanja niso dostopna. Res pa je tudi, da je manj ur izobraževanja tudi statistično značilno povezano s pogostejšim branjem doma za razvedrilo in sprostitev, spremljanje novic in profesionalni razvoj.

Tabela 23: Povezava med namenom branja doma in količino izobraževanj

Povezava s količino izobraževanj				
Enosmerna ANOVA (neparametrična) – Kruskal-Wallisov H				
	χ^2	df	p	ϵ^2
Branje doma – za pripravo na delo	9,812	3	0,020	0,03186
Branje doma – za razvedrilo in sprostitev	3,459	3	0,326	0,01123
Branje doma – za novice	0,738	3	0,864	0,00240
Branje doma – za profesionalni razvoj	3,428	3	0,330	0,01113
Branje doma – za osebni razvoj	2,468	3	0,481	0,00801
Branje doma – drugo	1,356	3	0,716	0,05895

Tabela 24: Povezava med številom izobraževalnih ur in namenom branja doma

Povezava s številom ur izobraževanja				
Enosmerna ANOVA (neparametrična) – Kruskal-Wallisov H				
	χ^2	Df	p	ϵ^2
Branje doma – za pripravo na delo	10,60	4	0,031	0,0436
Branje doma – za razvedrilo in sprostitev	11,09	4	0,026	0,0456
Branje doma – za novice	10,06	4	0,039	0,0414
Branje doma – za profesionalni razvoj	15,16	4	0,004	0,0624
Branje doma – za osebni razvoj	5,06	4	0,281	0,0208
Branje doma – drugo	1,41	3	0,702	0,0884

Stalna strokovna izpopolnjevanja, permanentno izobraževanje ter različni strokovni seminarji predstavljajo, kot smo pokazali, ključne vire aktualnega znanja za delo na področju spodbujanja branja. Kot je razvidno iz analize (tabela 25), so ti viri statistično značilno povezani z navedbami anketiranih glede pridobivanja znanja v zadnjih treh letih. Formalno izobraževanje pri tem ne izstopa kot pomemben vir novega znanja, kar je mogoče pripisati predvsem demografskim značilnostim anketirane populacije, zlasti starostni strukturi, saj je glede na podatke večina splošnih knjižničark formalno izobraževanje že zaključila.

Tabela 25: Povezava med obsegom in oblikami izobraževanja

T-test neodvisnih vzorcev – Mann-Whitneyjev U (biserialna korelacija rangov)			
		Statistika	p
Povezava s št. izobr. v treh letih	študij	11670	0,736
	stalno izpop.	5058	<0,001
	drugi sem.	1791	<0,001
	drugo	4625	0,008
Povezava s št. ur izobr. v treh letih	študij	7230	0,688
	stalno izpop.	3963	0,281
	drugi sem.	2137	0,032
	drugo	3009	0,751

Opomba: $H_a: \mu_1 \neq \mu_0$

Količina časa, ki ga anketirane namenjajo posameznim prostočasnim dejavnostim, je statistično značilno povezana z višjimi samoocenami usposobljenosti za delo na področju spodbujanja branja (tabela 26). Višjo zaznano usposobljenost izkazujejo tiste, ki več časa tedensko namenjajo poslušanju podkastov in glasbe ter branju knjig, medtem ko se nižja samoocena kaže pri tistih, ki večji delež časa namenjajo druženju. Ti podatki nakazujejo povezavo med osebno vpetostjo v nekatere vsebinsko bogate dejavnosti in strokovno samozavestjo na področju bralne kulture.

Tabela 26: Povezava med prostočasnimi aktivnostmi in samooceno usposobljenosti

Povezava z mnenjem o svoji usposobljenosti				
Enosmerna ANOVA (neparametrična) – Kruskal-Wallisov H				
Koliko časa za ...	χ^2	df	p	ϵ^2
splet, nakupi (rač., mobilnik)	2,216	4	0,696	0,00719
podkasti	10,474	4	0,033	0,03401
druženje	13,432	4	0,009	0,04361
glasba	10,684	4	0,030	0,03469
rač. igre	3,934	4	0,415	0,01277
telesna dejavnost	3,902	4	0,419	0,01267
filmi itd.	0,980	4	0,913	0,00318
zvočne knjige	5,732	4	0,220	0,01861
družb. omrežja	1,090	4	0,896	0,00354
branje knjig	13,699	4	0,008	0,04448

Povezava z mnenjem o svoji usposobljenosti				
Enosmerna ANOVA (neparametrična) – Kruskal-Wallisov H				
Koliko časa za ...	χ^2	df	p	ϵ^2
TV	3,755	4	0,440	0,01219
nakupovalna središča	5,770	4	0,217	0,01874
ustvarjanje	6,942	4	0,139	0,02254
branje časopisov itd.	8,711	4	0,069	0,02828

Podobno je mogoče opaziti tudi povezavo med količino časa, namenjenega posameznim dejavnostim, in pogostostjo udeležbe na izobraževanjih s področja branja (tabela 27). Statistična analiza kaže, da je večja udeležbenost na tovrstnih izobraževanjih statistično značilno povezana z manj časa, namenjenega telesni dejavnosti, ter – nekoliko presenetljivo – tudi z manj časa, porabljenega za branje. Ti izsledki lahko nakazujejo, da posamezniki, ki več časa namenjajo formalnim oblikam usposabljanja, kompenzirajo prostorsko-časovne omejitve na račun drugih aktivnosti, vključno s prostočasnim branjem in gibanjem.

Tabela 27: Povezava med udeležbo na izobraževanju in časom za prostočasne dejavnosti

Povezava z udeleževanjem izobraževanja				
Enosmerna ANOVA (neparametrična) – Kruskal-Wallisov H				
Koliko časa za ...	χ^2	df	p	ϵ^2
splet, nakupi (rač., mobilnik)	2,458	3	0,483	0,00798
podkasti	0,515	3	0,916	0,00167
druženje	2,140	3	0,544	0,00695
glasba	2,604	3	0,457	0,00845
rač. igre	1,958	3	0,581	0,00636
telesna dejavnost	8,761	3	0,033	0,02845
filmi itd.	5,890	3	0,117	0,01912
zvočne knjige	5,387	3	0,146	0,01749
družb. omrežja	0,959	3	0,811	0,00311
branje knjig	9,034	3	0,029	0,02933
TV	1,303	3	0,728	0,00423
nakupovalna središča	2,017	3	0,569	0,00655
ustvarjanje	2,574	3	0,462	0,00836
branje časopisov itd.	3,161	3	0,368	0,01026

Primerjave stališč do branja in samopodobe v vlogi bralca z mnenji o lastni usposobljenosti za spodbujanje branja ter izkušnjami z izobraževanji na tem področju (tabele 28–33) ponujajo dodatne vpoglede v povezave med osebnimi in strokovnimi dimenzijami bralne kompetentnosti splošnih knjižničark. Ne interes za branje ne mnenja o pomembnosti branja sicer tu nimata statistično značilnih povezav (tabeli 28 in 29), izstopajo pa povezave visokih mnenj o pomenu branja za človeka ter pozitivnih mnenj o branju z več izobraževanja o branju pa tudi s pozitivnimi mnenji glede pogovarjanja z ljudmi o knjigah, pri katerih smo ugotovili statistično značilne povezave (tabeli 30 in 31). Prav tako so statistično značilne povezave med več urami izobraževanja in mnenji, da je branje pomembno, ter med manj urami izobraževanja in mnenji, da branje ni tako pomembno (tabeli 32 in 33), kar potrjuje potrebo po rednem in sistemsko zasnovanem strokovnem usposabljanju o branju in z branjem povezanih vsebin. Za tovrstno vsebinsko usposabljanje je ključno, da je redno, torej vsaj enkrat letno, na programu za vse splošne knjižničarke, saj se na področju branja srečujejo redno z novostmi na eni strani, na drugi strani pa s splošnim prepričanjem, da o tem že vse znamo, in je obseg znanja o bralnih procesih pogosto na izkustvenem nivoju lastnega učenja branja. Redno strokovno usposabljanje in izobraževanje na področju branja je za splošne knjižničarke namreč ključno, saj zaradi novih dognanj na različnih področjih, npr. nevropsihologije, to niso več vsebine, ki jih lahko slišijo enkrat za vso svojo profesionalno kariero ali delovno dobo.

Tabela 28: Povezava med samooceno usposobljenosti in interesom za branje

Povezava z mnenjem o svoji usposobljenosti				
Enosmerna ANOVA (neparametrična) – Kruskal-Wallisov H				
Interes za branje	χ^2	df	p	ϵ^2
eden najljubših hobijev	0,742	4	0,946	0,00242
rad se pogovarjam z ljudmi o knjigah	3,895	4	0,420	0,01269
rad dobim knjigo za darilo	0,575	4	0,966	0,00187
branje je užitek	0,570	4	0,966	0,00186
ko berem, pozabim	2,140	4	0,710	0,00697

Tabela 29: Povezava med samooceno usposobljenosti in oceno pomembnosti branja

Povezava z mnenjem o svoji usposobljenosti				
Enosmerna ANOVA (neparametrična) – Kruskal-Wallisov H				
Kako pomembno je branje	χ^2	Df	p	ϵ^2
pomembna večina za človeka	3,45	4	0,485	0,01124
vsak bi moral veliko brati	3,18	4	0,528	0,01035
ni tako pomembno	7,02	4	0,135	0,02285
med najpomembnejšimi dejavniki uspeha	4,56	4	0,335	0,01486
zame zelo pomembno	2,63	4	0,622	0,00857
izguba časa	3,81	4	0,432	0,01242

Tabela 30: Povezava med udeležbo na izobraževanjih in oceno pomembnosti branja

Povezava z udeleževanjem izobraževanja				
Enosmerna ANOVA (neparametrična) – Kruskal-Wallisov H				
Kako pomembno je branje	χ^2	df	p	ϵ^2
pomembna večina za človeka	9,93	3	0,019	0,0324
vsak bi moral veliko brati	5,93	3	0,115	0,0193
ni tako pomembno	6,97	3	0,073	0,0227
med najpomembnejšimi dejavniki uspeha	7,06	3	0,070	0,0230
zame zelo pomembno	15,60	3	0,001	0,0508
izguba časa	5,37	3	0,146	0,0175

Tabela 31: Povezava med udeležbo na izobraževanjih in samooceno interesa za branje

Povezava z udeleževanjem izobraževanja				
Enosmerna ANOVA (neparametrična) – Kruskal-Wallisov H				
Interes za branje	χ^2	df	p	ϵ^2
eden najljubših hobijev	6,86	3	0,076	0,0223
rad se pogovarjam z ljudmi o knjigah	12,73	3	0,005	0,0415
rad dobim knjigo za darilo	3,55	3	0,315	0,0116
branje je užitek	7,92	3	0,048	0,0258
ko berem, pozabim	3,93	3	0,270	0,0128

Tabela 32: Povezava med obsegom izobraževanja in stališčem o pomembnosti branja

Povezava z udeleževanjem izobraževanja (ure)				
Enosmerna ANOVA (neparametrična) – Kruskal-Wallisov H				
Kako pomembno je branje	χ^2	df	p	ϵ^2
pomembna večšina za človeka	4,83	4	0,305	0,0200
vsak bi moral veliko brati	8,37	4	0,079	0,0346
ni tako pomembno	10,02	4	0,040	0,0414
med najpomembnejšimi dejavniki uspeha	15,66	4	0,004	0,0647
zame zelo pomembno	6,10	4	0,192	0,0252
izguba časa	7,43	4	0,115	0,0307

Tabela 33: Povezava med obsegom izobraževanja in interesom za branje

Povezava z udeleževanjem izobraževanja (ure)				
Enosmerna ANOVA (neparametrična) – Kruskal-Wallisov H				
Interes za branje	χ^2	Df	p	ϵ^2
eden najljubših hobijev	4,48	4	0,345	0,01852
rad se pogovarjam z ljudmi o knjigah	5,50	4	0,240	0,02272
rad dobim knjigo za darilo	7,48	4	0,112	0,03092
branje je užitek	2,67	4	0,614	0,01103
ko berem, pozabim	1,11	4	0,892	0,00460

Povezava med samopodobo bralca in samopresojo lastne usposobljenosti za spodbujanje branja, predstavljena v tabeli 34, je statistično značilna. Rezultati kažejo, da posameznice – splošne knjižničarke, ki ocenjujejo sebe kot dobre bralke, hkrati poročajo tudi o višji stopnji zaznane usposobljenosti za spodbujanje branja pri drugih. Nasprotno pa tiste, ki imajo o sebi kot bralkah manj pozitivno mnenje, izražajo tudi nižjo stopnjo samozavedi glede svoje sposobnosti za spodbujanje bralne pismenosti. Povezava torej ni le pozitivna, temveč se kaže tudi v negativni smeri – slabša bralna samopodoba je povezana z nižjo oceno lastne strokovne usposobljenosti. Pri tem se nam poleg analogije z vplivom bralnih izkušenj na pripravljenost učenja in branje v odrasli dobi pri laični populaciji, o kateri pišejo Fras Popović, Vilar in Javrh, (Fras Popović idr., 2025), odpirajo nadaljnja raziskovalna vprašanja, saj je na mestu vprašanje, ali knjižničarka kot dobra bralka npr. leposlovja pozna učinke delovanja branja kot miselnega procesa in ali sploh pozna zakonitosti tega miselnega procesa. Vsekakor

je razvidno oziroma se ponovno potrjuje, da je pozitivna bralna izkušnja celo v strokovnem kontekstu izredno pomembna pri vzpostavljanju branju naklonjenega okolja, spodbujanju in zagovarjanju branja v širšem okolju.

Tabela 34: Povezava med samooceno o usposobljenosti in bralni spretnosti

Povezava z mnenjem o svoji usposobljenosti				
Enosmerna ANOVA (neparametrična) – Kruskal-Wallisov H				
Kakšen bralec	χ^2	df	p	ϵ^2
sem dober bralec	22,59	4	<0,001	0,07359
lahko se učim z branjem	8,76	4	0,067	0,02853
izogibam se (pre)težkemu gradivu	4,62	4	0,328	0,01506
veliko gradiva težko razumem	2,31	4	0,679	0,00752
nisem dober bralec	17,20	4	0,002	0,05602

Samopodoba splošnih knjižničark kot dobrih bralk ter njihovo prepričanje, da se z branjem učijo, sta statistično značilno povezana s pogostostjo njihove udeležbe na izobraževanjih o branju, kar je razvidno iz tabel 35 in 36. Ugotovitve torej kažejo, da se tiste splošne knjižničarke, ki zase menijo, da so dobre bralke, in v branju prepoznajo pomemben vir učenja, pogostejše vključujejo v strokovna izobraževanja s področja branja. Ti rezultati ponovno potrjujejo, da pozitivna bralna samopodoba in zaznana učna vrednost branja vplivata na večjo pripravljenost oziroma strokovno zagnanost, ki se kaže z vključenostjo v kontinuirano strokovno izpopolnjevanje.

Tabela 35: Povezava med udeležbo na izobraževanjih in samooceno bralne sposobnosti

Povezava z udeleževanjem izobraževanj				
Enosmerna ANOVA (neparametrična) – Kruskal-Wallisov H				
Kakšen bralec	χ^2	df	p	ϵ^2
sem dober bralec	13,53	3	0,004	0,04406
lahko se učim z branjem	5,88	3	0,118	0,01916
izogibam se (pre)težkemu gradivu	1,10	3	0,778	0,00358
veliko gradiva težko razumem	1,68	3	0,642	0,00546
nisem dober bralec	5,63	3	0,131	0,01833

Tabela 36: Povezava med udeleževanjem izobraževanj ter samooceno bralne sposobnosti

Povezava z udeleževanjem izobraževanj (ure)				
Enosmerna ANOVA (neparametrična) – Kruskal-Wallisov H				
Kakšen bralec	χ^2	df	p	ϵ^2
sem dober bralec	6,63	4	0,157	0,02740
lahko se učim z branjem	12,37	4	0,015	0,05110
izogibam se (pre)težkemu gradivu	3,40	4	0,494	0,01404
veliko gradiva težko razumem	1,51	4	0,825	0,00623
nisem dober bralec	4,67	4	0,323	0,01931

Pri povezavi vključenosti v projekte za spodbujanje branja z elementi delovnega okolja (tabela 37) ugotovimo le nepresenetljivo statistično značilno povezavo s pogostostjo branja kot temo pogovora med sodelavci. Interpretiramo torej lahko, da intenzivnejše medsebojno strokovno sodelovanje prinese tudi večjo strokovno angažiranost.

Tabela 37: Povezava med vključenostjo v projekte in oceno bralne kulture v delovnem okolju

Povezava z vključenostjo v projekte				
Enosmerna ANOVA (neparametrična) – Kruskal-Wallisov H				
BK v del. okolju	χ^2	df	p	ϵ^2
pomembno za strokovni razvoj	1,5451	1	0,214	0,00646
nezaželeno na delovnem mestu	0,0498	1	0,823	2,08e-4
pogosta tema pogovora	6,7583	1	0,009	0,02828
s sod. si izmenjujemo ideje o lit. za str. r.	0,5534	1	0,457	0,00232
s sod. si izmenjujemo ideje o lit. za SB	0,9726	1	0,324	0,00407

Splošna slika slovenskih splošnih knjižničark

Glede na to, da gre za področje, ki je bilo doslej raziskano le v omejenem obsegu, smo za ugotavljanje faktorjev, s katerimi lahko pojasnimo razlike med skupinami raziskovancev, tj. z namenom identifikacije latentnih struktur, ki pojasnjujejo te razlike, izvedli dve eksplorativni faktorski analizi. Takšen pristop omogoča odkrivanje temeljnih dejavnikov, ki prispevajo k razumevanju vzorcev v odgovorih udeležencev raziskave.

Razlike med knjižničarkami glede na njihove bralne navade in odnos do branja

V prvi analizi smo ugotavljali faktorje (komponente), s katerimi lahko pojasnimo razlike med knjižničarkami glede na njihove bralne navade in odnos do branja. Poudariti je sicer treba, da spremenljivke znotraj posameznega faktorja različno prispevajo k razlikam. Pokazali so se štirje faktorji, ki jih lahko poimenujemo (tabela 38):

1. Pozitiven odnos do branja in knjig ter s tem skladna osebna ravnanja.
2. Zahtevno branje tujejezičnih gradiv in netiskanih formatov.
3. Izrazito pozitivna mnenja o pomenu branja.
4. Negativen odnos do branja.

Prvi faktor, ***Pozitiven odnos do branja in knjig ter s tem skladna osebna ravnanja***, označuje splošne knjižničarke, ki izražajo izrazito pozitivna mnenja o branju, pozitiven interes za branje, veliko in strastno berejo, zlasti tiskano gradivo, ter se imajo za dobre bralke. Gre torej za knjižnične strokovnjakinje v splošnih knjižnicah s pozitivno profesionalno in osebno bralno samopodobo, ki tudi v praksi delujejo kot pozitivni bralni zgledi v tradicionalnem pomenu branja, torej vezano na tiskano gradivo.

Drugi faktor, ***Zahtevno branje tujejezičnih gradiv in netiskanih formatov***, opredeljuje tiste, ki se zlasti osredotočajo na tujejezična gradiva in jih tudi več berejo, ne glede na to, ali gre za zasebni ali službeni namen, prav tako tudi več uporabljajo digitalna in zvočna gradiva ter se hkrati ne izogibajo zahtevnemu gradivu. To so torej tiste knjižnične strokovnjakinje v splošnih knjižnicah, ki so v svojih bralnih navadah in odnosu do branja morda nekoliko sodobnejše, tako glede jezikovnih preferenc kot tudi preferenc glede formata.

Tretjo skupino splošnih knjižničark označuje faktor ***Izrazito pozitivna mnenja o pomenu branja***, vezan na zaznavanje branja kot izrazito pozitivne in za človeka pomembne aktivnosti. Te splošne knjižničarke morda same ne izražajo toliko pozitivnega bralnega vedenja kot prva skupina, vsekakor pa verjamejo v svoje poslanstvo.

Četrty faktor, ***Negativen odnos do branja***, označuje tiste splošne knjižničarke, ki do branja nimajo najbolj pozitivnega odnosa in se tudi ne zaznavajo kot dobre bralke: izogibajo se zahtevnemu gradivu, veliko gradiva težko razumejo, preferirajo zvočna gradiva (podkaste in zvočne knjige), branje se jim zdi izguba časa in ga tudi ne zaznavajo kot vir znanja. Ta skupina splošnih knjižničark se umešča na nasprotni pol glede odnosa do branja in bralnega zgleda. Naše ugotovitve kažejo, da v splošnih knjižnicah delujejo tudi posameznice, ki glede na izkazane kompetence in stališča niso najustreznejše usposobljene za delo na področju spodbujanja branja in bralne kulture.

Rezultati raziskave omogočajo prepoznavanje teh razlik med splošnimi knjižničarkami in opozarjajo na potrebo po dodatni podpori, usposabljanju ali ustrežnejšem razporejanju nalog v okviru knjižnične dejavnosti.

V tabeli 38 prikazujemo izračune komponent (faktorjev), v tabelah 39–42 ter na sliki 21 pa izračune zanesljivosti analize ter mere primernosti vzorčenja: skupno je 0,744, kar pomeni dovoljšno zanesljivost faktorjev.

Tabela 38: Uteži faktorjev

Spremenljivke	Komponenta (faktor)				Enkratnost
	1	2	3	4	
Interes za branje – branje je užitek	0,827				0,270
Interes za branje – eden najljubših hobijev	0,787				0,287
Knjig v SLO v 12 mesecih – nevezano na delo	0,703				0,455
Interes za branje – rad se pogovarjam z ljudmi o knjigah	0,689				0,521
Pogostost branja tiskanih	0,612				0,673
Interes za branje – ko berem, pozabim	0,506				0,620
Kakšen bralec – sem dober bralec	0,440				0,560
Interes za branje – rad dobim knjigo za darilo	0,435				0,673
Pogostost branja knjig v tuj. j.		0,807			0,346
Knjig v tuj. j. v 12 mesecih – nevezano na delo		0,795			0,368
Knjig v tuj. j. v 12 mesecih – vezano na delo		0,645			0,538
Pogostost branja digitalnih gradiv		0,505			0,655
Knjig v SLO v 12 mesecih – vezano na delo					0,774
Čas branja v enem kosu v prostem času					0,802
Kako pomembno je branje – vsak bi moral veliko brati			0,809		0,311
Kako pomembno je branje – pomembna večina za človeka			0,742		0,472
Kako pomembno je branje – med najpomembnejšimi dejavniki usp.			0,687		0,518
Kako pomembno je branje – zame zelo pomembno	0,342		0,557		0,386
Kakšen bralec – veliko gradiva težko razumem				0,673	0,469
Kakšen bralec – nisem dober bralec				0,609	0,554
Kakšen bralec – izogibam se (pre)težkemu gradivu		-0,305		0,562	0,588
Pogostost poslušanja podkastov				0,510	0,717

Spremenljivke	Komponenta (faktor)				Enkratnost
	1	2	3	4	
Pogostost poslušanja zvočnih gradiv		0,427		0,482	0,563
Kako pomembno je branje – izguba časa				0,381	0,693
Kakšen bralec – lahko se učim z br.				-0,349	0,667
Kako pomembno je branje – ni tako pomembno					0,792

Opomba: Uporabljena je bila rotacija »oblimin«.

Statistika komponent

Tabela 39: Povzetek

Komponenta (faktor)	SS uteži	Odstotek variance	Zbirni odstotek
1	4,04	15,53	15,5
2	2,62	10,08	25,6
3	2,75	10,59	36,2
4	2,32	8,91	45,1

Tabela 40: Medkomponentne korelacije

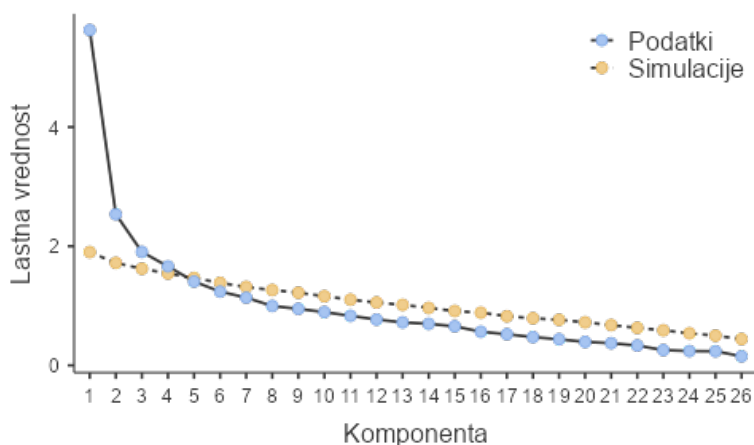
	1	2	3	4
1	—	0,0841	0,3349	-0,1990
2		—	0,0871	0,0179
3			—	-0,1013
4				—

Tabela 41: Preverjanje napovedi

Bartlettov test sferičnosti		
χ^2	Df	p
1463	325	<0,001

Tabela 42: Kaiser-Meyer-Olkinova mera primernosti vzorčenja

Analiza MSA	
Skupno	0,744
Knjig v SLO v 12 mesecih – nevezano na delo	0,785
Knjig v SLO v 12 mesecih – vezano na delo	0,676
Pogostost branja knjig v tuj. j.	0,529
Knjig v tuj. j. v 12 mesecih – nevezano na delo	0,525
Knjig v tuj. j. v 12 mesecih – vezano na delo	0,665
Čas branja v enem kosu v prostem času	0,776
Pogostost branja tiskanih gradiv	0,781
Pogostost branja digitalnih gradiv	0,588
Pogostost poslušanja zvočnih gradiv	0,553
Pogostost poslušanja podkastov	0,399
Interes za branje – eden najljubših hobijev	0,855
Interes za branje – rad se pogovarjam z ljudmi o knjigah	0,854
Interes za branje – rad dobim knjigo za darilo	0,809
Interes za branje – branje je užitek	0,827
Interes za branje – ko berem, pozabim	0,860
Kakšen bralec – sem dober bralec	0,761
Kakšen bralec – lahko se učim z branjem	0,755
Kakšen bralec – izogibam se (pre)težkemu gradivu	0,601
Kakšen bralec – veliko gradiva težko razumem	0,715
Kakšen bralec – nisem dober bralec	0,604
Kako pomembno je branje – pomembna veščina za človeka	0,684
Kako pomembno je branje – vsak bi moral veliko brati	0,814
Kako pomembno je branje – ni tako pomembno	0,839
Kako pomembno je branje – med najpomembnejšimi dej. usp.	0,787
Kako pomembno je branje – zame zelo pomembno	0,848
Kako pomembno je branje – izguba časa	0,729

Slika 21: Lastne vrednosti – diagram komponent (Scree)

Razlike med knjižničarkami glede na njihov odnos do dela v povezavi z bralnimi navadami in odnosom do branja

V drugi analizi smo ugotavljali faktorje, s katerimi lahko pojasnimo razlike med splošnimi knjižničarkami glede na njihov odnos do dela v povezavi z bralnimi navadami in odnosom do branja. Tudi v tej analizi spremenljivke znotraj posameznega faktorja (komponente) različno prispevajo k razlikam, se pa pokaže šest faktorjev (tabela 43), ki jih poimenujemo:

1. Interes za branje in knjige ter s tem skladna ravnanja.
2. Branju naklonjeno delovno okolje.
3. Branje za osebni in profesionalni razvoj s tiskanimi gradivi izven delovnega mesta.
4. Zahtevno branje tujejezičnih gradiv in netiskanih formatov.
5. Izobraževanje le za profesionalni razvoj izven delovnega mesta in uporaba tega znanja.
6. Pozitiven odnos v pozitivnem delovnem okolju.

Prvi faktor, ***Interes za branje in knjige ter s tem skladna ravnanja***, označuje splošne knjižničarke, ki izražajo interes za branje, kar pomeni, da jim je med najljubšimi hobiji, uživajo v branju, se potopijo v branje, veliko berejo in tudi nasploh menijo, da je branje pomembno zanje in za druge (spremenljivka glede branja kot izgube časa je negativna) ter se skladno s tem tudi radi pogovarjajo o branju. Gre torej za posameznice, ki so tudi v profesionalnem smislu zelo primerne za strokovno delo z uporabniki na področju spodbujanja branja.

Drugi faktor, ***Branju naklonjeno delovno okolje***, označuje delovno okolje, ki branje podpira in gradi na bralni kulturi: branje v takšnem delovnem okolju velja za pomembno za strokovni razvoj zaposlenih, je pogosta tema pogovora, pogosto je prisotno tudi izmenjevanje idej o literaturi. To je torej delovno okolje, v katerem strokovnjakinja, ki je opisana v predhodnem odstavku in jo označuje prvi faktor, lahko najbolje uresničuje svoje osebno in knjižnično poslanstvo, saj se izenačita osebno stališče do branja in organizacijska kultura, temelječa na bralni kulturi. S tem se povezuje tudi šesti faktor, ***Pozitiven odnos v pozitivnem delovnem okolju***, ki – podobno kot drugi faktor, a z nekoliko bolj izraženimi osebnimi preferencami – povezuje individualne značilnosti in stališča splošnih knjižničark z elementi delovnega okolja. Šesti faktor torej označuje tiste splošne knjižničarke, ki imajo branju naklonjeno delovno okolje ter pozitiven odnos do branja in bralnega gradiva.

Tretji faktor, ***Branje za osebni in profesionalni razvoj s tiskanimi gradivi izven delovnega mesta***, označuje splošne knjižničarke, ki doma veliko berejo za osebni, profesionalni razvoj ter pripravo na delo, največ tiskana gradiva, morda pa niso zelo delovno aktivne. Take posameznice je mogoče z ustreznim vodenjem usmeriti, da se pričnejo razvijati proti skupini, ki jo označuje prvi faktor.

Četrti faktor, ***Zahtevno branje tujejezičnih gradiv in netiskanih formatov***, ponovno označuje tiste, ki se predvsem osredotočajo na tujejezična gradiva in jih tudi več berejo, ne glede na to, ali gre za zasebni ali službeni namen, prav tako tudi več uporabljajo digitalna in zvočna gradiva. Enako kot splošne knjižničarke v predhodni skupini, jih je mogoče usmerjati v razvoj kompetentnih spodbujevalcev branja in bralne kulture, s tem pa dopolnimo knjižnične storitve v delu, ki ga ne morejo knjižničarke iz prve skupine, saj v nasprotju s prvo skupino splošne knjižničarke iz četrte skupine dajejo prednost digitalnim in zvočnim – torej »sodobnejšim« – gradivom.

Peti faktor, ***Izobraževanje le za profesionalni razvoj izven delovnega mesta in uporaba tega znanja***, označuje splošne knjižničarke, ki berejo doma za pripravo na delo, ne pa za razvedrilo in sprostitev ter za osebni razvoj, se tudi izobražujejo za branje in sodelujejo z učitelji. Enako kot pri prvi skupini gre torej za posameznice, ki so predane poslanstvu, čeprav morda nekoliko bolj zadržane, in se zato – podobno kot skupini tri in štiri – s primernim vodenjem lahko ustrezno strokovno razvijejo.

Tudi pri tej analizi v tabeli 43 prikazujemo izračune komponent (faktorjev) ter nato v tabelah 44–47 ter na sliki 22 zanesljivosti analize ter mere primernosti vzorčenja: skupno je 0,7, kar prav tako pomeni dovoljšno zanesljivost faktorjev.

Tabela 43: Uteži faktorjev

Spremenljivke	Komponenta (faktor)						Enkratnost
	1	2	3	4	5	6	
Interes za branje – eden najljubših hobijev	0,822						0,257
Interes za branje – branje je užitek	0,765						0,393
Kako pomembno je branje – zame zelo pomembno	0,733						0,402
Kako pomembno je branje – vsak bi moral veliko brati	0,617						0,483
Interes za branje – ko berem, pozabim	0,509						0,670
Kako pomembno je branje – izguba časa	-0,486						0,689
Interes za branje – rad se pogovarjam z ljudmi o knjigah	0,471						0,641
Interes za branje – rad dobim knjigo za darilo	0,463						0,708
Knjig v SLO v 12 mesecih – nevezano na delo	0,441						0,769
Kako pomembno je branje – med najpomembnejšimi dej. usp.	0,428					0,313	0,629
Kako pomembno je branje – ni tako pomembno							0,809
BK v del. okolju – pogosta tema pogovora		0,833					0,320
BK v del. okolju – s sod. si izmenjujemo ideje o lit. za svetovanje za branje		0,779					0,359
BK v del. okolju – s sod. si izmenjujemo ideje o lit. za strokovni razvoj		0,713					0,416
BK v del. okolju – pomembno za str. razvoj		0,552				0,408	0,532
BK v del. okolju – nezaželeno na del. mestu							0,774
Pogostost poslušanja podkastov							0,943
Branje doma – za prof. razvoj			0,753				0,423
Branje doma – za pripravo na delo			0,706				0,466

Spremenljivke	Komponenta (faktor)						Enkratnost
	1	2	3	4	5	6	
Knjig v SLO v 12 mesecih – vezano na delo			0,468		0,325		0,505
Branje doma – za os. razvoj			0,427		-0,312		0,614
Pogostost branja tiskanih gradiv			0,301				0,812
Branje doma – za novice							0,923
Pogostost branja knjig v tuj. j.				0,789			0,356
Knjig v tuj. j. v 12 mesecih – nevezano na delo				0,754			0,395
Pogostost branja digitalnih gradiv				0,489			0,725
Knjig v tuj. j. v 12 mesecih – vezano na delo				0,477	0,310		0,538
Pogostost poslušanja zvočnih gradiv				0,440			0,788
Koliko ur izobr. v treh letih					0,494		0,562
Branje doma – za razvedrilo in sprostitvev	0,473				-0,491		0,527
Koliko izobr. v treh letih					0,472		0,551
Pog. sodelovanja s str. del. iz VIZ					0,312		0,770
Čas branja v enem kosu v prostem času							0,802
Število strokovnih knjig						0,613	0,549
Skupno število knjig						0,545	0,562

Opomba: Uporabljena je bila metoda ekstrakcije »Najmanjši ostanek« v kombinaciji z rotacijo »oblimin«.

Statistika komponent

Tabela 44: Povzetek

Komponenta (faktor)	SS uteži	Odstotek variance	Zbirni odstotek
1	4,32	12,34	12,3
2	2,69	7,68	20,0
3	2,17	6,19	26,2
4	2,13	6,09	32,3
5	1,57	4,50	36,8
6	1,46	4,17	41,0

Tabela 46: Preverjanje napovedi

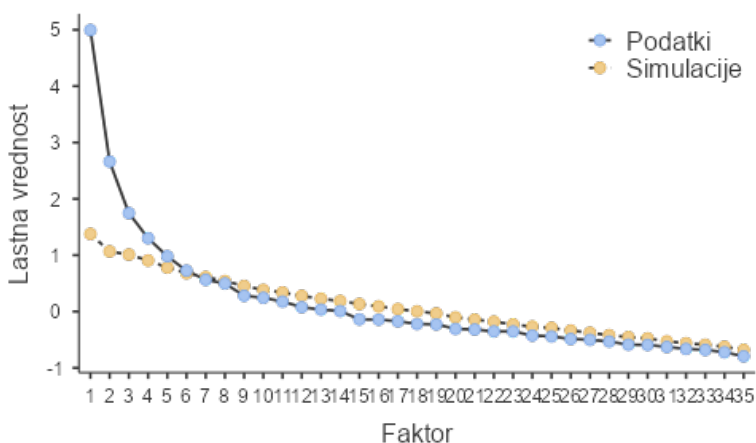
Bartlettov test sferičnosti		
χ^2	df	p
1612	561	<,001

Tabela 45: Medkomponentne korelacije

	1	2	3	4	5	6
1	—	0.196	0.0497	0.1087	0.0662	0.0728
2		—	0.2997	0.0556	0.0595	0.0176
3			—	0.0930	0.2348	0.0735
4				—	-0.0723	0.0668
5					—	0,0346
6						—

Tabela 47: Kaiser-Meyer-Olkinova mera primernosti vzorčenja

Analiza MSA	
Skupno	0,700
Branje doma – za pripravo na delo	0,748
Branje doma – za razvedrilo in spr.	0,650
Branje doma – za novice	0,508
Branje doma – za prof. razvoj	0,715
Branje doma – za os. razvoj	0,655
Knjig v SLO v 12 mesecih – nevezano na delo	0,641
Knjig v SLO v 12 mesecih – vezano na delo	0,657
Pogostost branja knjig v tuj. j.	0,515
Knjig v tuj. j. v 12 mesecih – nevezano na delo	0,560
Knjig v tuj. j. v 12 mesecih – vezano na delo	0,761
Čas branja v enem kosu v prostem času	0,700
Pogostost branja tiskanih gradiv	0,600
Pogostost branja digitalnih gradiv	0,657
Pogostost poslušanja zvočnih gradiv	0,508
Pogostost poslušanja podcastov	0,276
Koliko izobr. v treh letih	0,636
Koliko ur izobr. v treh letih	0,628
Interes za branje – eden najljubših hobijev	0,854
Interes za branje – rad se pogovarjam z ljudmi o knjigah	0,820
Interes za branje – rad dobim knjigo za darilo	0,843
Interes za branje – branje je užitek	0,839
Interes za branje – ko berem, pozabim	0,815
Kako pomembno je branje – pomembna večina za človeka	0,605
Kako pomembno je branje – vsak bi moral veliko brati	0,721
Kako pomembno je branje – ni tako pomembno	0,741
Kako pomembno je branje – med najpomembnejšimi dej. usp.	0,739
Kako pomembno je branje – zame zelo pomembno	0,857
Kako pomembno je branje – izguba časa	0,694
BK v del. okolju – pomembno za str. razvoj	0,681
BK v del. okolju – nezaželeno na del. mestu	0,612
BK v del. okolju – pogosta tema pogovora	0,707
BK v del. okolju – s sod. si izmenjujemo ideje o lit. za str. r.	0,731
BK v del. okolju – s sod. si izmenjujemo ideje o lit. za SB	0,733
Pog. sodelovanja s str. del. iz VIZ	0,661

Slika 22: Lastne vrednosti – diagram komponent (Scree)

Zaključek

Splošni knjižničarji so v življenju prebivalcev prisotni skozi vsa življenjska obdobja in v najrazličnejših življenjskih situacijah, zato je pri tem profilu ključna strokovna angažiranost in notranja motivacija. Glede na naše ugotovitve lahko naslikamo nekaj tipičnih podob slovenskega splošnega knjižničarja; nekatere so bolj, druge manj razveseljive oziroma strokovno ustrezne glede na knjižnično poslanstvo, ob tem pa upoštevamo lastnosti tovrstnega raziskovanja na področju bralnih navad. Glede na eno od ugotovitev raziskave, in sicer da so v veliki večini ženske tiste, ki izvajajo knjižnično dejavnost v splošnih knjižnicah, bomo v nadaljevanju zaključka uporabili žensko obliko. Uporaba ženskega slovničnega spola je torej skladna z načelom, da se znanstveno poročanje opira na empirično utemeljene značilnosti proučevane skupine.

Glede branja doma za razvedrilo in sprostitev oziroma spremljanje novic lahko prepoznamo podobnost s splošno beročo populacijo. Ogromna večina splošnih knjižničark v branju uživa in se jim zdi pomembno. Nam pa se ob tovrstni podobnosti takoj postavi vprašanje, ali si tega želimo oziroma, bolje rečeno, ali to zadostuje za strokovne knjižnične delavce. Zaznamo namreč precej takih, ki nikoli do razmeroma redko spremljajo novice ter malo ali nič berejo za profesionalni razvoj in pripravo na delo, kar za splošno izobrazbo pa tudi strokovno usposobljenost in svežino gotovo ni najboljše. Z gradivom se oskrbujejo v lastni ter drugih knjižnicah, malo si izposojajo od kolegov/prijateljev, ne izmenjujejo, malo dobivajo knjige v dar, precej jih tudi redko ali sploh ne kupuje knjig. So izrazito orientirani na fizično, tiskano gradivo in na materinščino, saj berejo in poslušajo le malo drugih formatov in gradiva v tujih jezikih oziroma je

takih le manjšina. Seveda je to lahko poleg znanja jezika vezano tudi na ponudbo, a se vendarle zdi problematično, saj se postavlja vprašanje, kako je možno kakovostno svetovanje za branje brez poznavanja gradiva, saj splošne knjižnice vendarle ponujajo tudi zajetno količino tujejezičnih gradiv in gradiv v netiskanih formatih. Glede podkastov kot vira strokovnih informacij pa se ponuja vprašanje – če so podkasti v tujini v veliki meri nadomestili strokovno literaturo, kako je s tem v slovenskem strokovnem okolju ter koliko na to vpliva ponudba in morda tudi jezik teh gradiv?

Glede na ugotovitve torej veliko splošnih knjižničark precej več bere (zlasti tiskana) gradiva, ki niso vezana na njihovo delo, in zastavlja se vprašanje njihovega profesionalnega razvoja in razumevanja tega profesionalnega razvoja. Branje le leposlovja in le za osebni namen in okus ter zgolj v tiskanem formatu, torej nekakšna podobnost z »laičnimi bralci«, ni dovolj za res dobro usposobljenost za sodobno strokovno delo na področju spodbujanja branja in bralne kulture. Skrbi tudi, da se nezanemarljivi deleži splošnih knjižničark celo ne označujejo za bralke, jim branje ni med najljubšimi hobiji, se jim celo zdi izguba časa, se jim ne zdi tako pomembno, ker se človek lahko uči kako drugače, ter se o knjigah nerade pogovarjajo z drugimi ali o tem niso prepričane. Take tudi ne berejo – niti zase niti za strokovni namen – in se tudi za to ne izražajo.

Zanimivi so tudi podatki o značilnostih delovnega okolja. Veliko si jih izmenjuje ideje o literaturi za strokovni razvoj, za uporabo pri delu in vsaj polovica se pogosto pogovarja s sodelavci o literaturi/branju. Glede osebne angažiranosti in medsebojnega sodelovanja na delovnem mestu torej ni treba, da nas skrbi. Žal pa zelo veliko knjižničark nima namenskega časa za branje v službi, pri njih branje na delovnem mestu ni zaželeno in precej jih ne vidi, da bi bilo branje v njihovem delovnem okolju razumljeno kot pomembno za strokovni razvoj. Vse to je zelo zaskrbljujoče z vidika stanja delovnega okolja, ki naj bi podpiralo in omogočalo strokovni razvoj, in to ne le izven delovnega časa. Najdemo sicer splošne knjižničarke, ki imajo čas, a jim branje ni pomembno, pa tudi take, ki nimajo časa, jim pa je pomembno. K sreči zaznamo tudi »upornice« – imajo čas za branje v službi, čeprav tam to ni zaželeno.

Ugotovimo torej, da so na področju odnosa do branja, spodbujanja branja in bralne kulture, torej enem njihovih osnovnih poslanstev, med splošnimi knjižničarkami velike razlike. Zaznamo namreč razmeroma velik delež takih, ki v to poslanstvo ne verjamejo preveč trdno – sklepamo lahko, da to vpliva na kakovost njihovega dela na tem področju. Sprašujemo se lahko o razlogih in dejavnikih, od katerih mnogih sicer nismo zajeli v tokratno raziskavo (na primer notranjemotivacijskih, vrednotnih ipd. dejavnikov), medtem ko nekatere smo – na osebni ravni, strokovni ravni ter na ravni njihovega delovnega okolja. Ugotovimo lahko predvsem dva velika, kompleksna, a izjemno vplivna dejavnika:

1. Prvi dejavnik je **knjižničarka sama**, vključno s svojimi vrednotami, prepričanju in ravnanju na polju branja in spodbujanja branja. Gre za to, kako in do kakšne mere knjižničarka verjame v svoje poslanstvo ter kako ga uresničuje na osebni ravni – kako torej deluje kot bralni zgled. V tem smislu prepoznamo nekaj tipov knjižničark. Prvi med njimi so **knjižničarke entuziastke**, ki v svoje delo iskreno verjamejo in vanj ter v svoj strokovni razvoj vlagajo veliko truda ter prepoznavajo in priznavajo, da je neločljivo povezano z njihovim osebnim bralnim angažmajem ter odnosom do branja – ter so kot take izjemno pozitivni ter kompetentni bralni zgled, tudi če delujejo v ne preveč naklonjenem delovnem okolju. Najdemo tudi **načelne knjižničarke**, ki sicer same poznajo in priznavajo pomen in vpliv branja, a so osebno pri tem manj zavzete in aktivne in kot take sicer pozitivni, a nekoliko bolj pasivni bralni zgledi. Žal pa najdemo tudi nemajhno skupino **knjižničark uslužbenk**, za katere je značilno, da v ta del knjižničarkega poslanstva ne verjamejo, ga ne živijo in ga zato niti ne izpolnjujejo v skladu s strokovnimi pričakovanji in zahtevami – so torej slabi bralni zgledi ali morda celo sploh niso bralni zgled. Seveda na vsako knjižničarko na osebni ravni vpliva poleg osebnih dejavnikov tudi splošna družbena klima, za katero vemo, da glede branja in učenja že dalj časa ni pozitivna, ter organizacijska kultura knjižnice, kot smo malo že spoznali v tem poglavju, več pa bomo videli v nadaljevanju.
2. Drugi kompleksni dejavnik je **knjižničarkino delovno okolje**. Kot smo ugotovili, obstajajo v slovenskih splošnih knjižnicah podporna, a žal tudi nepodporna delovna okolja. Vpliv okolja je na knjižničarko različen, saj imamo tudi v knjižničnem okolju »upornice«, ki berejo, kljub temu da tam to ni zaželeno in podprto, a vendar pri večini ne moremo spregledati vpliva, ki ga ima delovno okolje na njihov odnos in delovanje. Žal je iz knjižničarkega vsakdana že davno – in s strokovnega vidika popolnoma nerazumljivo – izginil branju namenjen delček delovnega časa oziroma delovne obveze. Tako lahko le ugotovimo, da imajo vodstva knjižnic pred seboj pomembno nalogo – da delovno okolje sistemsko uskladijo s tem, kar velja za eno od osnovnih poslanstev knjižničarja, in tega ne prepuščajo zgolj posameznikom ter branje vključijo v izpisane in živete vrednote organizacijske kulture.

Seveda nikoli ne bodo vse splošne knjižničarke enako primerne za delo z uporabniki oziroma spodbujanje branja in bralne kulture pa tudi ne enako zavzete. Vendarle lahko naše ugotovitve omogočajo osnovo, ne le posameznim pripadnikom knjižničarske stroke pri gradnji strokovne samozavedi, ampak zlasti pri samozavedanju lastne odgovornosti za svoj strokovni in profesionalni razvoj, saj knjižničarka kot javna uslužbenka svoje poslanstvo uresničuje in živi tudi izven knjižnice in delovnega časa. Naše ugotovitve bi morale biti pomembna informacija tudi vodstvom knjižnic pri

oblikovanju kakovostnih in podpornih delovnih okolij, ki omogočajo in spodbujajo strokovni razvoj, identificirani tipi knjižničarjev pa morda tudi pri načrtovanju in izvajanju kadrovske politike. Na ta način bi vsi ti deležniki pozitivno prispevali ne le h kakovostnemu uresničevanju poslanstva knjižnice in njenemu pozitivnemu vplivu na okolje in družbo, temveč tudi k identiteti knjižnične profesije. Branje še vedno sodi med družbeno zaželena ravnanja, čeprav precej manj kot v preteklosti, a je na tej točki preloma v odnosu družbe do branja izredna priložnost za zagovornišvo knjižnic v družbi, ki je knjižničarstvo prepoznala kot izredno pomembno dejavnost in jo je umestila med javne službe. Čeprav že tradicionalno knjižničarke v slovenskem prostoru delujejo na moralni imperativ in z izredno predanostjo rešujejo sistemske pomanjkljivosti (npr. prenašanje knjižničnega gradiva iz ene knjižnice v drugo izven delovnega časa, da je gradivo kmalu na voljo bralcu, ki želi brati), je treba knjižničarke entuziastke narediti vidne ter delovno okolje knjižnic spremeniti v bralno delovno okolje knjižničark, saj je treba na tej točki na knjižničarke in knjižnice pogledati kot na celoto. Knjižničarka je obraz in glas knjižnice, knjižnica pa je varuhinja osnovnega materiala za razvoj kritičnega mišljenja in spodbujanje mišljenja na sploh: knjižničnega gradiva. Pridobljeni podatki pa nam kažejo, da ima lahko knjižnica različne obraze. Glede na pomen branja si želimo, da bi bili ti obrazi takšni, ki bi vabili k branju.

Literatura

- Ambrožič, M. (2016). *Odnos javnosti do knjižnične javne službe: rezultati raziskave*. Zveza bibliotekarskih društev Slovenije. http://www.zbdszveza.si/sites/default/files/dokumenti/2013/predstavitev_ambrozic2016.pdf
- Dilevko, J. in Gottlieb, L. (2003). *Reading and the reference librarian: The importance to library service of staff reading habits*. McFarland.
- Fras Popović, S., Vilar, P. in Javrh, P. (2025a). Raziskovanje bralnih navad in bralne kulture slovenskih knjižničarjev: metodološka izhodišča. *Organizacija znanja*, 3(1-2). <https://doi.org/10.3359/oz2530004>
- Fras Popović, S., Vilar, P. in Javrh, P. (2025b). *Public libraries and encouragement of reading and reading competencies of adult citizens = Narodne knjižnice i poticanje čitanja i čitateljskih kompetencija odraslih građana*. 68(1), 137–166. doi:10.30754/vbh.68.1.1335
- Frelj, D. (1999). *Bralne navade slovenskih bibliotekarjev v splošnoizobraževalnih knjižnicah* [Diplomsko delo]. Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta.
- Javnomnenska telefonska raziskava med člani, uporabniki in neuporabniki slovenskih splošnih knjižnic: poročilo*. (2011). Interstat. <https://www.knjiznice.si/wp-content/>

uploads/2019/07/Interstat-ZDRUŽENJE-SPLOŠNIH-KNJIŽNIC-poročilo-29092011.pdf

- Naveed, M. A. in Ameen, K. (2015). Reading Habits and Behavior of Information Professionals in the Digital Era. *Pakistan Library & Information Science Journal*, 46(3), 66–78.
- Novljan, S. (2018). Knjižničar informator, empatični povezovalac. *Knjižnica: revija za področje bibliotekarstva in informacijske znanosti*, 62(1-2), 9-36. <https://doi.org/10.55741/knj.62.1-2.13822>
- Pirjevec, A. (1940). *Knjižnice in knjižničarsko delo*. Družba sv. Mohorja
- Raziskava med člani, uporabniki in neuporabniki splošnih knjižnic*. (2020). Ninamedia. https://www.knjiznice.si/wp-content/uploads/2020/06/ZSK_javnomnenjska_raziskava_Ninamedija_2020.pdf
- Vilar, P. (2017). *Proaktivna splošna knjižnica za bralno pismenost in bralno kulturo*. Zveza bibliotekarskih društev Slovenije.
- Weaver, S. M. (2002). The Professional Reading Habits of American Librarians. V *68th IFLA Council and General Conference*. IFLA. <https://origin-archive.ifla.org/IV/ifla68/papers/166-118e.pdf>
- Zdolšek, M. (2025). *Bralne navade strokovnih delavcev v splošnih knjižnicah* [Magistrsko delo]. Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta.